

VÄRLDSARV – FÖNSTRET MOT HISTORIEN OCH VÄRLDEN

Del I: **Vad är världsarv?**

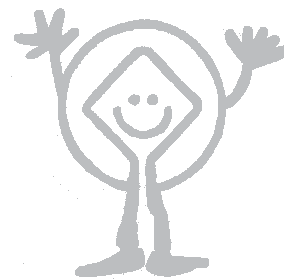
Del II: Världsarv i skolan

Del III: Världsarv i Sverige

Del I

VAD ÄR VÄRLDSARV?

Producerad av: Svenska Unescorådet
103 33 Stockholm
Telefon: 08-405 10 00
Fax: 08-411 04 70
www.unesco.se

ISBN 91-631-2968-X

Redaktör: Kerstin Lundman

Grafisk Formgivning: Typisk Form designbyrå

Innehåll

DEL I: VAD ÄR VÄRLDSARV?

1. Förord	5
2. Världsarvssymbolen	7
3. Vad är "arv" och hur bevara det?	9
4. Världsarvskonventionen bakgrund	19
5. Världsarv och identitet	25
6. Vad är Unesco?	33
7. Att bevara världsarvet – hur går processen till?	39
8. Hot mot världsarven	53
9. Världsarv och turism	61
10. Världsarv och miljö	73
11. Världsarv och fred	83

DEL II: VÄRLDSARV I SKOLAN

12. Bakgrund	95
13. Inledning	105
14. Patrimonio	109
15. Allmänna elevaktiviteter	113
16. Övningar kring kapitlen i del I	129

DEL III: VÄRLDSARV I SVERIGE

17. Riksantikvarieämbetet och världsarvskonventionen	153
18. Svenska världsarv	159
19. Exempel på hur svenska skolor arbetat med världsarven	199

BILAGOR

20. Världsarvskonventionen, hela texten	209
21. Litteraturlista	226
22. Ordlista	234

Unescokonventionen om skydd för världens kultur- och naturarv är den mest framgångsrika Unescokonventionen och dess utveckling sedan tillkomsten 1972 har varit oväntat snabb. År 1995 uppmärksammade Unesco att inte så många av konventionens signaturstater var så aktiva när det gällde att skapa program för utbildning om och kring världsarven (som konventionen kräver) och man startade en försöksverksamhet med att stödja länderna i detta arbete. Den lärarhandledning som då togs fram, ”World Heritage in Young Hands”, var initialt tänkt för gymnasiebruk och den finns nu i många språkdräkter. År 2003 kom den svenska, uppdaterade och utökade versionen av handledningen.

Nu när den tryckta upplagan är slut har vi mötts av många frågor och önskningsar – inte bara från skolor – att materialet i lärarhandledningen ska göras tillgängligt för bland annat turistguider, de som arbetar på de olika världsarven och för många fler skolor. Därför har vi delat upp och uppdaterat texten till lärarhandledningen till tre delar: I. Världsarv, II. Världsarv i skolan, III. Svenska världsarv.

Samtliga tre delar finns att ladda ner som pdf på www.unesco.se

Världsarvssymbolen

2

Världsarvskonventionen sammanför bevarandet av kultur- och naturarvet, och detta symboliseras i Världsarvssymbolen. Symbolen visar det ömsesidiga beroendet mellan kulturellt arv och naturarvet: den centrala rutan är en form skapad av människan och cirkeln representerar naturen – de två hänger nära ihop. Symbolen är rund som jordklotet och samtidigt en symbol för skydd.

Vad är "arv" och hur bevara det?

3

"Arv" kan definieras som vårt arv från det förflutna, en del av den verklighet vi lever i idag och som vi för vidare till framtida generationer att bli imponerade av och att glädjas åt.

Ordböckerna ger en ganska snäv definition.

Definitionen av "arv" kan också vara vidare och omfatta platser och ting som vi anser *värda att bevara* och föra vidare. Det kan gälla kulturellt viktiga platser och naturfenomen som vi värderar för att de har gått i arv, är vackra, vetenskapligt intressanta eller oersättliga exempel och källor till liv och inspiration. De är våra grundstenar, våra naturliga referenser och en del av vår identitet. Detta arv reflekterar ofta våra föregångares liv och finns kvar tack vare medvetet arbete och stora insatser.

Föreställ dig din hembygd utan arv! Vad finns det där som representerar det förflutna, vad representerar nutiden och framtiden? Vad bör bevaras för framtiden? Vad kan ersättas? Vad är oersättligt?

Definitioner

Överallt i världen finns "kulturarv" och "naturarv". Där du bor kanske det finns hällristningar och arkeologiska fynd, en kyrka/religiöst centrum eller en historisk stad. Detta kallar vi *kulturarv*. Kanske bor du nära en skog eller vid en vacker kust? Vi kallar det *naturarv*. Dessa två är delar av *det fasta kulturarvet* (på engelska "immovable heritage") eftersom det inte lätt kan flyttas!

Mynt, botaniska samlingar, målningar, statyer och arkeologiska fynd räknas som *kulturföremål/kulturobjekt* (movable heritage) – de kan flyttas från en plats till en annan.

Immateriellt kulturarv (non tangible cultural heritage) är kultur som inte har fysisk kropp – som danser, sånger, festivaler, musik, lockrop, lekar, ramsor, traditioner etc.

Så här säger Shorter Oxford Dictionary:

Heritage:

1. That which has been or may be inherited...
2. The fact of inheriting; hereditary succession...
3. Anything given or received to be a proper possession...
4. An inherited lot or portion

Så här säger Nationalencyklopedins ordbok:

Arv:

Övergång av innehav av (visst) värde från en avliden till efterlevande speciellt om sådan regleras genom lag.

Skogskyrkogården.
© BENGT A. LUNDBERG/RAÅ

Världsarv är kultur- eller naturarv som finns på Unescos världsarvslista. De är inte världskulturarv – världsarv betecknar det som är upptaget på listan oavsett om det är en s.k. ”mixed site” med kultur- och naturvärden eller ett rent kultur- eller naturarv. En del världsarv är ”minnesmärken” (Auschwitz, Ile de Gorée) men t.ex. Skogskyrkogården och Drottningholm är i full funktion så det är bättre att inte kalla världsarv ”minnesmärken”.

Öresundsbron är ett exempel på fast kulturarv. Kulturföremål är t.ex. dansmasker från Afrika. Immateriellt kulturarv är t.ex. polskedansen i Norden eller jojk. Världsarv är t.ex. Laponia och monumenten i Huế, Vietnam. Om man vill ge en tydligare definition av världsarv kan man säga ”objekt som finns på Unescos världsarvslista”.

Immateriellt arv

Det finns en stark länk mellan det fasta kulturarvet (t.ex. byggnader) och det som kallas ”immateriellt kulturarv”. Även om Världsarvskonventionen främst omfattar fasta kulturarv och naturmiljöer så är det ju inte bara s.a.s. ”själva byggnaderna” som är värda att bevara. Det är i stället framför allt vad byggnaderna och platserna *betyder*, vad de berättar för oss om en svunnen tid, vilka fenomen ur människans historia som de är exempel på etc. (se kriterierna för bedömning av världsarvsnominingar). Framför allt talar världsarvskonventionen om det nydanande konceptet ”omistligt värde

Övningar: Se del II sid 129

Nedan t.v.: Fast kulturarv: Taj Mahal, Indien. © UNESCO/P.LECLAIRE

Nedan t.h.: Kulturföremål: afrikansk mask. © UNESCO/P.LECLAIRE

för mänskligheten” (outstanding universal value) vilket beskriver att vissa världen inte har nationell eller regional betydelse utan är en angelägenhet för alla.

Unesco har arbetat med att finna former för att stödja det kulturarv som inte är ”byggt” och ibland ännu ömtåligare och lättare att förstöra än det byggda arvet. Det kallas immateriellt kulturarv (musik, sånger, idéer, hantverk m.m.). Unesco definierar ”oral and intangible heritage” (muntligt och icke-materiellt arv) så här:

” The totality of tradition-based creations of a cultural community, expressed by a group of individuals and recognized as reflecting the expectations of a community in so far as they reflect its cultural and social identity; its standards and values are transmitted orally, by imitation or by other means. Its forms are, among other, language, literature, music, dance, games, mythology, rituals, customs, handicrafts, architecture and other arts. In addition to these examples, account will also be taken of traditional forms of communication and information. ”

Ett antal kulturyttringar har utsetts till ”Masterpieces of the oral and intangible heritage of humanity”. Det är bland annat den äldsta kinesiska operatraditionen, Nogakuteater (Japan), dockteater (Sicilien), karnevalen (Oruro), georgisk sång, ifugaoberättare (Filipinerna), berättartraditionen på torget i Marrakech och sång- och berättartraditionen i flera afrikanska stater. Nomineringarna bedöms av en jury med medlemmar från expertorganisationerna International Council for Traditional Music (ICTM), the International Union of Anthropological and Ethnological Sciences (IUAES) och the Permanent International Committee of Linguistics (PICL).

Så här sa Unescos generaldirektör i sitt tal vid första utnämningen av ”Masterpieces of the oral and intangible heritage of humanity”:

” The list we are drawing up implies a number of very concrete commitments. On the one hand, the presentation of a candidature implies that the State, or a group of States, compile an inventory of their intangible heritage. The greater their awareness of these treasures, the more attentive they are sure to be to their protection and to that of the local actors who

sustain them. On the other hand, candidatures must not only enhance the cultural value of the property submitted, they must also feature detailed plans for their safeguarding (...) Finally, inscription on the list by UNESCO represents its commitment to do everything in its power to help the country, or countries, that are home to a proclaimed masterpiece finance the conservation plan.

”

Det är inte så svårt att förstå värdet av att bevara, skydda och underhålla kinesiska muren, Galapagosöarna och Drottningholms slott. På samma sätt är i princip alla överens om att världens natur- och kulturarv representerar mångfald och rikedom. Samtidigt som dess arv tillhör vår gemensamma rikedom och vårt gemensamma ansvar är de nationella traditions- och identitetsbärare och har också andra värden än de rent materiella. Det finns även kulturarv med mindre koppling till något materiellt, det som vi kallar det immateriella kulturarvet. Det är än mer sårbart och därför i behov av skydd om det ska bevaras.

Hur ska ett sådant skydd se ut? Kan man verkligen konstruera en internationell överenskommelse, en konvention om skydd för det immateriella kulturarvet? Frågan har diskuterats av Unesco i många sammanhang och under lång tid. Vid Unescos generalkonferens år 2001 gav medlemsländerna klartecken till att Unesco skulle arbeta fram en konventionstext om detta och år 2003 antogs den.

Immateriellt kulturarv: dansare från Burundi. © UNESCO/P.LECLAIRE

År 2005 antogs Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions (Konventionen om skydd av och främjande av mångfalden av kulturella uttryck). Denna konvention handlar om skydd för de fem delarna i den kreativa processen: tillkomst, produktion, distribution, publikens uppskattning av kulturuttryck och kulturaktiviteter, varor och service. I konventionen slås fast att staterna har rätt att slå fast sin egen kulturpolitik, den understryker att kultur”varor” och service är bärare av identitet, värderingar och betydelse, den vill stärka internationellt samarbete och solidaritet för att stödja kulturella uttryck från alla länder.

Världsarvskonventionen, konventionen om det immateriella kulturarvet och denna konvention formar tillsammans en enhet med tre pelare som skydd för jordens kreativa mångfald.

Allvarliga hot mot arvet

Jordens kultur- och naturarv är ömtåligt och har hotats på allvar under det senaste århundradet. Under 1900-talets krig förstördes exempelvis många gamla städer och byar och viktiga kulturmonument skadades eller försvann. Vårt arv hotas vidare av snabb och ökande urbanisering, fattigdom, naturkatastrofer och miljöförstöring. Ökande massturism hotar också monument och kulturellt intressanta platser. Trots detta är ett av de större hoten mot arvet försummelse och okunskap.

Som svar på dessa hot arbetade Nationernas Förbund, föregångaren till FN, under mellankrigstiden med att hitta metoder för skydd av kulturarvet. Förbundet vädjade till medlemsländerna att samarbeta för att bevara arvet. När FN:s organ för utbildning, vetenskap och kultur (Unesco) bildades år 1945 accelererade arbetet. Organisationen drev kampanjer för att rädda kulturminnen som var särskilt viktiga och arbetade fram nya konventioner och rekommendationer. Bland dessa fanns Konventionen om skydd av kulturföremål i händelse av krig (känd som Haagkonventionen) från 1954.

The World Heritage

The world is our inheritance

It is mine, yours and ours too

So let us look after it well for the nations of tomorrow

The peaceful waters of Lake Victoria

The magnificent Victoria Falls and the graceful water

Viktoriefallen (Mosi-oa-Tunya), Zambia
och Zimbabwe. © UNESCO/D.REED

**of the Danube
with its birds life and the
meandering Mississippi and Missouri Rivers**

I look up and what do I see?

**I see the beautiful landscape and the ancient ruins of
Zimbabwe**

**The mysterious pyramids of Egypt in the land of the
Pharaohs**

**I see the ancient walls of Jerusalem and the Great
Wall of China**

I look up and I see

The mighty Drakensburg Mountains

The steep hills of Muchinga Encarpment

The Himalayas and Urals of Russia

**I count the Rockies of Canada and the breathtaking
Kilimanjaro**

So, you, me and the people out there

The world is our heritage

It is yours to preserve

**Do not destroy our World Heritage
Do not level the beautiful landscape and the mountains
Do not destroy the national parts and their wildlife
Nor the forest and jungles of the Congo and the Amazon
Please save and preserve our World Heritage**

Av Mauyaney Marebesa, student från Zambia som deltog vid World Heritage Youth Forum i Victoria Falls (mellan Zambia och Zimbabwe).

”Svåra” eller ”soliga” minnen?

Varför är slavtransitön Goree i Senegal och det nazityska koncentrationslägret Auschwitz i Polen världsarv? På vilket sätt är de av ”särskilt stort universellt värde” som det står i Världsarvskonventionen?

För ”svåra” världsarv som dessa gäller detsamma som för t.ex. industriminnen: *om vi inte minns slavhandel och koncentrationsläger och gör det möjligt för kommande generationer att förstå vad som hände så kommer historien att bli obegriplig och ologisk för dem som ska förstå den i framtiden.*

Även krig, intolerans och förtryck är del av vårt arv – inte bara gotiska katedraler, slott och romerska ruiner. Om inte minnet av historiens humanitära katastrofer förblir del av världsarvet så missar vi tillfället att arbeta för att förhindra att historiens tragedier upprepar sig. Att sådana objekt blir världsarv kan också hjälpa oss att se hur det kulturella arvet hänger ihop och också understryka olika kulturernas gemensamma rötter. Verksamheten på slavön Gorée påverkar historien i Karibien, Latinamerika och USA än i våra dagar och Auschwitz är ständigt aktuellt också när nynazism blir ett aktuellt begrepp. I framtiden blir handfasta fysiska arv som själva byggnaderna i Auschwitz ännu mer betydelsefulla när de sista som kan vittna om vad som skedde där inte längre finns bland oss.

Att de ”svåra” världsarven ingår i det som medlemsländerna skyddar med hjälp av Världsarvskonvention är en del i Unescos arbete för fred; utan kunskap om historien blir freden omöjlig. Unescos arbete för fred finns formulerat i första paragrafen i organisationens stadgar:

” Eftersom krig börjar i människors sinnen är det i människors sinnen som försvaret för freden måste byggas. ”

Att minnas historiens illgärningar kan vara ett medel för att bygga fred i människans sinne.

Varför är Völklingens järnverk i Saarland, Tyskland ett världsarv?

Representerar inte Völklingen bara miljöförstöring som världen helst vill glömma? Jo, om världsarven enbart är kungliga slott och storartade minnesmärken passar inte Völklingen in! För många människor har världsarv blivit synonymt med ”vackra utsikter” och ”platser turister gillar”. Men om världsarven verkligen ska kunna vara ett medel för människor att minnas och förstå sin egen historia kan vi inte bortse från det som kallas ”rusty memories”. Ett mycket litet antal världsarvsobjekt representerar industrialismens epok medan desto fler är gotiska katedraler och slott. I världsarvskonventionen står att kulturobjekten kan vara:

grupper av byggnader: grupper av fristående eller sammanhängande byggnader som på grund av sin arkitektur, enhetlighet eller belägenhet i landskapet är av särskilt stort universellt värde ur historisk, konstnärlig eller vetenskaplig synpunkt.

I stora delar av världen är industrialismen en viktig del av historien.

Världsarvskonventionen bakgrund

4

Att rädda världens arv

Under 1950-talet beslöt Egypten att bygga Aswandammen och det ledde till Unescos första internationella kampanj för att rädda ett viktigt kulturarv. Planerna på att översvämma Nildalen väckte starkt internationellt engagemang. I dalen finns några av de betydelsefullaste skatterna från den antika egyptiska civilisationen – templen i Abu Simbel. Världssamfundet insåg att snabba, samordnade insatser för att skydda templet behövdes. Regeringarna i Sudan och Egypten vädjade till Unesco och Unesco startade år 1959 en internationell kampanj för att rädda Abu Simbel. Ett femtiotal länder gav Unesco 80 miljoner USD under en artonårsperiod för en katastrofkampanj (en ”emergency conservation campaign”).

Med modern ingenjörskonst flyttades templen sten för sten från ön Philae och byggdes upp igen utanför vattnets räckhåll på ön

Övningar: Se del II sid 130

Motstående sida: Gammelstads Kyrkstad, Luleå.

© JÖRGEN RONEBY/RAÄ

T.v.: Flytt av nubiska monument från Abu Simbel till Philae, Egypten.

© UNESCO/NEDNADOVIC

Agilkia. Man sprängde fram en ny grund för monumenten och flyttade dit stenblocken. Blocken vägde mellan ett halvt och 12 ton och ungefär 40 000 block flyttades. Varje block numrerades noga för att möjliggöra korrekt placering.

När Aswandammen var färdig skulle Abu Simbeltemplen ha blivit helt dränkta av Nilens vatten. Att ta isär och flytta monumenten var det enda sättet som dessa tempel (som ju egentligen är ett exempel på det vi vanligen kallar fast kulturarv – ”immovable cultural heritage”) kunde sparas. Idag anser kulturarvsexperter i hela världen att det är olämpligt att återuppbygga kulturarv på nya platser och att detta alltid måste vara absolut sista utvägen – så var det i Abu Simbel.

Kampanjen för att rädda Abu Simbel visade att det finns kulturarv som är av sådant universellt värde att de är en angelägenhet för folk från vitt skilda delar av världen och inte bara för dem som bor i landet i fråga. Det visade också på vikten av att ta gemensamt ansvar och på att länder hjälper solidariskt gör gemensamma insatser för bevarande. Framgången ledde till andra internationella räddningskampanjer; Venedig (Italien), Moenjodaro (Pakistan) och Borobudur (Indonesien) för att nämna några. En del räddningskampanjer pågår fortfarande, se whc.unesco.org.

Utkast till en konvention för att bevara världsarvet

Som en direkt följd av arbetet för att rädda Abu Simbel började Unesco med hjälp av den icke-statliga organisationen ICOMOS (the International Council on Monuments and Sites) att utarbeta ett utkast till en konvention om skydd av kulturarv. USA och IUCN (the International Union for the Conservation of Nature – som senare bytt namn till World Conservation Union, en icke-statlig organisation för miljöbevarande) föreslog att man i ett gemensamt normativt instrument skulle föra in bevarandet av såväl ”natur” som ”kultur”. (Ett normativt instrument är en internationell överenskommelse som t.ex. en konvention). I texten var det första gången som det av naturen skapade (naturarv) och det av människan skapade (kulturarv) jämfördes. Det var första gången värdet av såväl *biologisk* som *kulturell mångfald* slogs fast. Grunden var alltså lagd för att skapa ett internationellt instrument för att skydda natur- och kulturarv av särskilt stort universellt värde.

Förslaget presenterades i september 1972 vid FN:s stora miljökonferens i Stockholm (United Nations Conference on the Human

Environment). Stockholmkonferensen lade grunden till det miljöarbete som så småningom ledde fram till Riokonferensen år 1992 och uppföljningskonferenserna som ledde fram till Bali 2007. År 1972 debatterades miljön i många länder. Det var tydligt att modernisering och ekonomiska framsteg i många länder kommit att betyda förstörelse av kulturarv, såväl materiellt som icke-materiellt. I många länder fanns heller inget medvetande om värdet av att bevara det gamla. Ofta saknades lagstiftning för landskap och byggda miljöer. Dessa riskerades att förstöras vid t.ex. dammutbyggnader för att producera kraft, för utbyggnad av infrastrukturen etc.

Inom FN-familjen fanns det sedan tidigare ett flertal konventioner om skydd av en viss naturtyp eller av kulturarv i krig, men Världsarvskonventionen är resultatet av att man för första gången formulerade *sambandet och det ömsesidiga beroendet mellan natur och kultur*.

Unescos avdelning för världsarv (UNESCO World Heritage Centre) granskar nomineringar, kontrakterar experter för utredningar, och genomför världsarvskommitténs beslut.

Mitt, ditt eller allas?

Världsarvskonventionen introducerade också en ny tanke när man slog fast att det finns ”arv” som *i lika hög grad var en angelägenhet för alla människor*; det är detta som konventionen definierar som arv av ”särskilt stort universellt värde”. Texten slår fast att alla har ansvar för detta arv oavsett var det befinner sig, samtidigt som de nationella regeringarna har det primära ansvaret. Genom konventionstexten kunde skydd av kultur- och naturarvet också bli en del av det internationella utvecklingssamarbetet. Vidare var konventionen tidigt ute med att definiera att ”arv” inte enbart var detsamma som ”gammalt” utan även kunde vara samtida: byggnader som visar en viktig fas i människans historia behöver inte nödvändigtvis vara ”antika”!

Stockholmskonferensen gav Unesco uppdraget att utarbeta en konventionstext som syftar till bevarandet av såväl natur som kultur eftersom Unesco är det specialorgan inom FN vars mandat täcker hela området utbildning, vetenskap och kultur.

Några månader efter Stockholmkonferensen om miljön (den 16 november 1972) antog Unescos generalkonferens i Paris ”the Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage”, Konventionen om skydd av världens kultur- och naturarv; Världsarvskonventionen.

Militära och civila konflikter, ökande massturism och okontrollerad utveckling (stora infrastrukturutbyggnader, flygplatser, dammar, reglering av floder etc.) är några faktorer som negativt påverkar de särskilt värdefulla kultur- och naturmiljöerna. Sedan konventionen skapades har det internationella samarbetet ökat inom detta område.

Konventionens framgång beror på den vilja som alla länder har visat för att bidra till bevarande och främjande av de enastående miljöer som utgör vårt gemensamma världsarv.

Hur ska länderna arbeta med bevarande?

En konvention måste alltid vara kortfattad för att kunna antas och för att den ska ”hålla” trots att verkligheten förändras och utvecklas. Därför finns till alla konventioner andra texter som förklarar hur länderna ska arbeta med konventionen. Det finns tre viktiga dokument för arbetet med Världsarvskonventionen: Det är världsarvskonventionen, anvisningar för arbetet i varje land (Operational Guidelines) och manualen för ländernas rapporter till Unesco.

Framtidsperspektiv

Hur ser framtiden ut för Världsarvskonventionen? Vilka utmaningar väntar detta unika internationella fördrag om bevarande? Samtidigt som det ökande antalet objekt på världsarvslistan tyder på att konventionen upplevs som betydelsefull är det viktigt att understryka att konventionens styrka som internationellt instrument för bevarande ligger i det arbete som konventionsstaterna utför som fortlöpande övervakning och rapportering om skötseln av objekten.

Hur ska man rapportera kring arbetet och objekten på världsarvslistan? Det kommer att vara en viktig del i den framtida tillämpningen av konventionen. Konventionsstaterna beslöt år 1997 att med vissa års mellanrum avge rapporter. Där ska länderna skriva om lagstiftnings- och administrativa åtgärder som landet genomfört för att tillämpa Världsarvskonventionen. Man ska också rapportera arbetet med information till allmänheten och med att introducera världsarv i utbildningssystemet.

Rapporterna skall röra bevarandestatusen för de världsarv som ligger på konventionspartens territorium. För att förstärka det regionala samarbetet och stimulera utveckling av regionala strategier för bevarande av världsarvet, föreslogs att periodiska rapporter ska göras

Kulturlandskapet vid Sintra, Portugal.

© UNESCO

världsdelsvis vart sjätte år (arabstaterna år 2000, Afrika 2001, Asien och Stilla havsområdet 2003, Latinamerika och Karibien 2004, Europa och Nordamerika 2005/2006 osv.). Rpporter behandlas vid regionala möten och överlämnas sedan till världsarvsavdelningen.

Världsarv och identitet

5

Att lära känna världsarvet kan hjälpa oss bli medvetna om våra rötter och vår kulturella och sociala identitet. Världsarven kan lära oss mycket om de religiösa uppfattningar, de värderingar och den kunskap som finns hos de folk och kulturer som skapade dessa (kulturarv) eller levde nära dem (naturarv, blandade världsarv och kulturlandskap). Vi kan också lära oss om materiellt och immateriellt kulturarv genom att studera världsarven.

” **Kultur- och naturarv skapar den miljö som mänskliga varelser är beroende av psykologiskt, religiöst, utbildningsmässigt och ekonomiskt. Förstörelsen av dessa liksom utarmning kan hota vår identitets överlevnad, våra länder och vår planet. Vi har ansvaret för att bevara detta arv för kommande generationer.** ”

World Heritage Pledge från World Heritage Youth Forum i Bergen, Norge

Från födseln särskiljer vi oss från varandra genom vår person, dvs. de genetiska och fysiska särdrag som vi ärver från föräldrar och förfäder. Våra fingeravtryck, till exempel, är en oskiljbar del av vår personliga identitet. Vi ärver efternamn, men det och vårt tilltalsnamn kan ändras under livet, trots det är de ändå en integrerad del av vår personliga identitet. Identitet är inte bara individuell. Frågan ”Vem är jag” hänger samman med frågan ”Vilka är vi” – där ”vi” kan vara t.ex. en etnisk grupp, ett land eller en tro. Som medlem i en grupp är vi länkade till andra genom t.ex. språk, tro, sedvänjor, moraluppfattningar, vanor, föda, klädsel osv. ”Nationell identitet” uttrycks ibland genom språk, särskilda kläder, flaggor, riksvapen eller nationalsånger.

Så här säger Shorter Oxford Dictionary:

Identity:

1. The quality or condition of being the same; absolute or essential sameness; oneness
2. Individuality, personality ... individual existence;
3. The condition of being identified in feeling, interest etc.

Så här säger Nationalencyklopedins ordbok:

Identitet:

... (medvetande om) egen existens och särart...

Gruvområdet i Falun.
© BENGT A. LUNDBERG/RAÄ

Identitet i en värld i snabb förändring

” Världen rör sig så fort och de flesta människor rusar in i det tjugoförsta århundradet och glömmer sina rötter. Det borde vara tvärtom. Vi borde uppskatta våra rötter, vår kultur och behålla den som grund. Vi borde bygga vår framtid. ”

Student recommendations, World Heritage Youth Forum, Beijing, Kina

Liksom individer ändras så ändras med tiden de grupper (etniska grupper, nationer) vilka vi tillhör. Förändringen sker som konsekvens av samverkan med miljön och med andra samhällen och kulturer. Så har det alltid varit, men i vår tid går förändringarnas forare och är mer genomgripande. Detta beror bland annat på påverkan från vetenskap och teknologi, i synnerhet moderna transporter, masskommunikations- och telekommunikationstekniker (datateknik, telefon, TV, kommunikationssatelliter etc.). Den förändringsprocessen kallas globalisering.

Globalisering är i första hand ett ekonomiskt fenomen, men har viktiga sociala och kulturella konsekvenser. En av dessa är tendensen att unga människor i nästan alla delar av världen föredrar vissa masskonsumtionsvaror som annonseras över hela världen och där även populärmusik, filmer, TV-program, kläder, snabbmat etc. ingår.

Övningar: Se del II sid 132

Världsarv och identitet

Många människor identifierar sig och sina länder med världsarven. Ruinerna efter Great Zimbabwe visar på Zimbabwes afrikanska, förkoloniala rötter, Uluru-Kata Tjuta Nationalpark i Australien bär vittnesbörd om den australiska kontinentens ursprungsbefolkningskultur. Ryssland identifieras ofta med Kremlin och Röda Torget i Moskva; Italien med Venedig och dess lagun, liksom med tornet i Pisa och staden Florens, Libanon med Baalbek och Byblos, Indien med Taj Mahal i Agra, Guatemala med Antigua Guatemala, Uzbekistan med Bukharas historiska centrum – för att bara nämna några.

Naturobjekt på världsarvslistan som Everglades National Park och Grand Canyon National Park i USA, Serengeti National Park i Tanzania, Sagarmatha National Park (Mount Everest) i Nepal, Los

Glaciars i Argentina har också betydelse för gruppers eller nationers identitet.

Identitet och urbefolkningar

Att lära sig om befolkningars relation till sitt kultur- och naturarv kan vara en hjälp för att förstå vad som är personlig identitet, gruppidentitet, nationell identitet och också hur dessa begrepp kan respekteras och hur de kan upprätthållas t.ex. genom världsarvsbevarande.

Särpräglade byggnadsstilar som uttryck för identitet

Världsarvens byggnadsstilar är ibland tydliga exempel på samverkan mellan människa och natur. Ett exempel är världsarvet Bryggen i som illustrerar hur timmer har varit avgörande för norsk kulturell identitet.

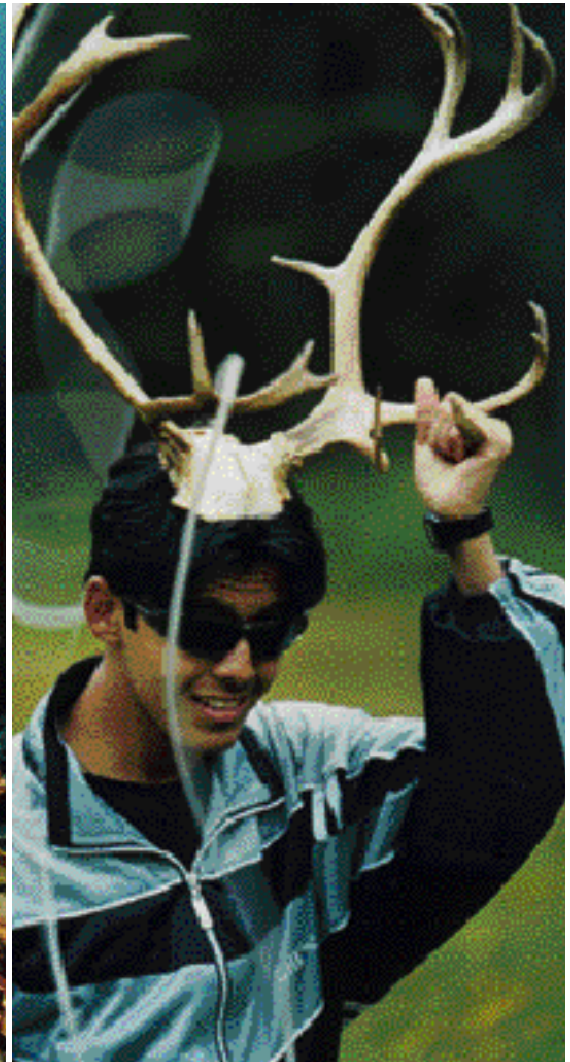
Hur har norskt timmer påverkat norsk kultur?

Finns en relation mellan norska byggnadsmaterial och norsk kultur? Stephen Tschudi-Madsen, tidigare generaldirektör för norska riksantikvarieämbetet skriver:

” Först och främst, ...låt oss betrakta trädet. Dess största begränsande faktor är dess höjd. Inget lövträd växer rakt nog och högt nog för att bli lämpligt timmer för att bygga ett typiskt solitt timmerhus där horisontella timmerstockar spikas ihop....

Det längsta timmer som används i byggnader ger en uppfattning om dimensionen hos trädet (tall, det vanligaste byggnadsmaterialet i Norge): det hittades 1961 när man rev Hofs kyrka och det var 15 meter. Detta är ett absolut maximum – halva den längden var den som användes för vanliga hus.

Varken kung eller adel kan överbrygga de proportioner och dimensioner som till slut bestäms av trädet. Varje hus underkastas samma lagar även om timmerstockarnas tjocklek och ornamentens rikedom varierar.

Man kan fråga sig om huruvida sådana villkor har haft en demokratiserade effekt på samhället. Det finns något universellt mänskligt i rummets karaktär när de har denna storlek, där finns social och mänsklig harmoni. De horisontella linjerna som väggtimret ger har en lugnande effekt och på samma gång är de så välgörande jordbundna. Till och med timret spelar en viktig roll: det är inte bara ett bra isoleringsmaterial, det är också behagligt att beröra.

Elever från stockholmsförorten Botkyrka på besök hos samer i Strömsund.

© JAN HÅKAN DAHLSTRÖM

Bryggen, Bergen, Norge.
© D. ROGER/UNESCO

Traditionen att bygga med trä fortsätter och idag är ca 80 procent av alla nybyggda norska hus av trä. Det är kanske här som vi står på säkrast grund när vi vill diskutera vad som är speciellt för norskt kulturarv – kanske mer än andra uttryck för kultur – och träet självt har påverkat utvecklingen med sina begränsningar och kvaliteter.

”

Norway: Cultural heritage: Monuments and Sites. Universitetsforlaget.

Att skriva på världsarvskonventionen behöver inte leda till omedelbar förståelse för hur vår egen identitet och våra kulturella rötter hänger ihop med resten av världen. Vi kan förstå varför det är viktigt att bevara vårt nationella eller etniska arv men det kan vara svårt att ta till sig att vi faktiskt hänger samman med andra. Ett sätt att se på detta kan vara att försöka tänka sig världen som ett hav med kulturella öar, ett hav med korallrev.

”

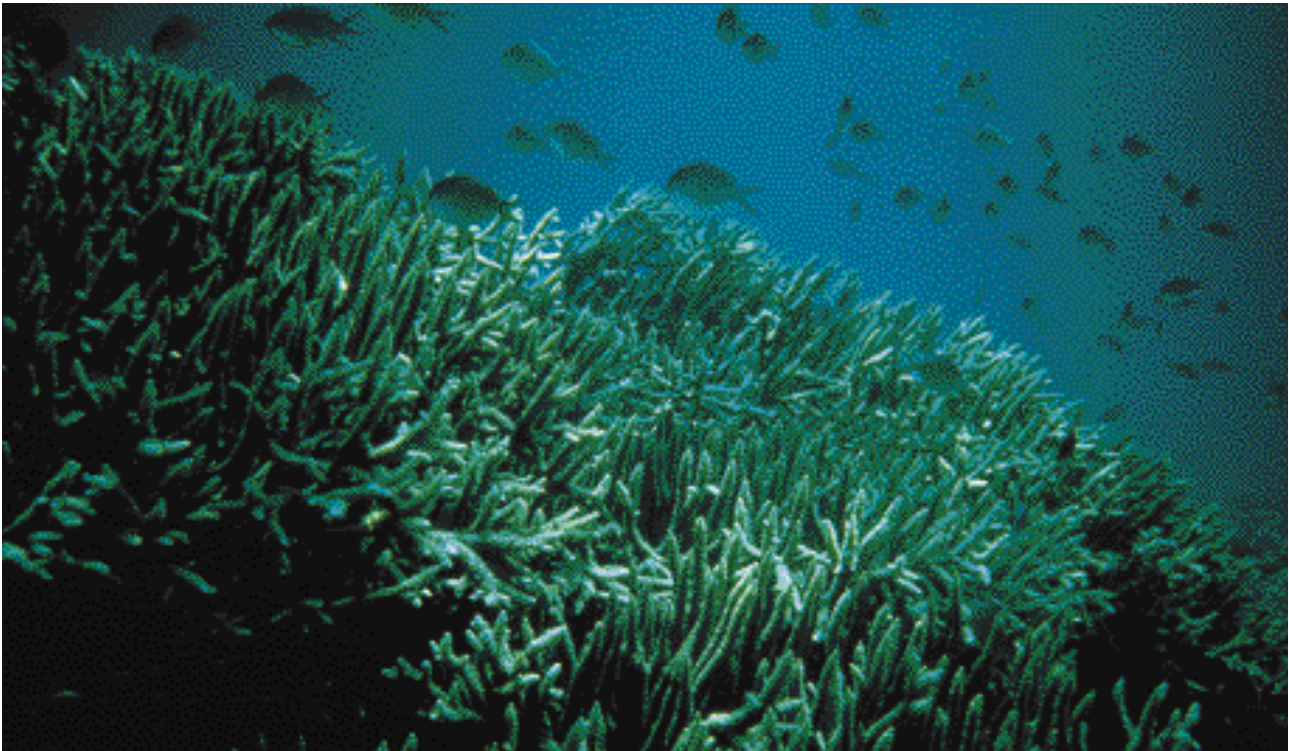
Ett korallrev är byggt av många lager av koralldjur, men det är bara det översta lagret som lever. Efter några få år dör dessa djur och ett nytt lager av levan-

de djur fortsätter ovanpå dem. För varje nytt lager av levande djur så ändras revet litet; det blir större, når högre. Varje djur flyttar av fri vilja – ser det ut som – men är faktiskt fast i den tidigare generationen och kan inte komma loss från den. Varje levande djur verkar inte vara förbundet med andra levande djur. Men några få koralldjursgenerationer nedåt så kan man se att de faktiskt är delar av samma rev. Om några tidiga lager förstörs – genom sabotage eller miljöförstöring – då förstår man vad som händer med resten av revet. Vår värld liknar ett korallrev. Det är byggt av tusentals generationer som kom före oss – deras tankar, deras handlingar, det som de uppnådde. Detta är en del av oss – en del av vilka vi är. Vår identitet och vårt arv.

”

Thomas Hylland Erikson, författare.

Tubbataha Reef Marine National Park,
Filippinerna.
© IUCN/IJ.J. THORSELL

Vad är Unesco?

6

Åren efter andra världskriget bildades en rad FN-organ med specifika uppgifter, t.ex. WHO, världshälsoorganisationen, FAO, livsmedels- och jordbruksorganisationen och UNICEF, FN:s barnfond.

Unesco har 193 medlemsländer. Sverige blev medlem 1951. Unesco är inte en biståndsorganisation utan till för att stödja och påverka alla länders arbete inom utbildning, forskning, kultur och media.

Vad gör Unesco?

Unesco har tre större uppgifter inom alla sina verksamhetsområden (utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation):

- att utveckla och främja universella principer och normer
- att främja mångfald och respekt för mänskliga rättigheter
- att främja deltagande och utveckling i kunskapssamhället

Arbetet sker genom att

- utveckla nya idéer genom försöksprojekt
- utarbeta gemensamma normer och regler i konventioner och rekommendationer
- vara ett informations- och dokumentationscentrum och
- bygga upp kapacitet och kompetens i medlemsländerna.

Prioriteringar:

- inom utbildning: läskunnighet
- inom vetenskap: frågor om vatten och vattenförsörjning

Unesco inrättades 1946 för att

- arbeta för fred och säkerhet genom samarbete mellan länderna inom områdena utbildning, vetenskap och kultur och ökad respekt för rättvisa, mänskliga rättigheter och frihet för alla människor utan hänsyn till ras, kön eller religion

Södra Öland. © JAN NORRMAN/RAÄ

Unescos sekretariat i Paris, Frankrike.
© UNESCO/F. DUNOUAU

- inom kulturområdet: kulturell mångfald och bevarande av kulturarvet
- inom kommunikation: att stärka pressfriheten

Övningar: Se del II sid 136

Hur arbetar Unesco?

Unesco arbetar med att sprida goda exempel och att bygga nätverk mellan experter, bl.a. genom studier och utredningar och genom att samla in, analysera och publicera statistik och fungera som informations- och dokumentationscentrum. Man ordnar expertkonferenser och seminarier på regional nivå och världskonferenser där ministrar deltar.

Normativa instrument, "dagar", publikationer

Som alla internationella organisationer arbetar Unesco med s.k. normativa instrument; *rekommendationer och konventioner*. De är framförhandlade överenskommelser där länder som undertecknar lovar att följa särskilda regler eller att arbeta för ett visst mål. Genom att utse olika "dagar" vill Unesco lyfta fram frågor som är viktiga som Världsbokdagen 23 april och Internationella toleransdagen 16 november.

Unesco ger ut böcker av olika slag; skönlitteratur, statistiksammanställningar, framtidsanalyser och rapporter över läget i världen inom kultur, utbildning och vetenskap.

Information om Unescos program och budget, om utgivning av böcker och CD-ROM, databaser m.m. samt nyheter och pressmeddelanden etc. finns på hemsidan www.unesco.org

Vem bestämmer?

Unescos högsta beslutande organ är generalkonferensen där representanter för medlemsländerna samlas vartannat år, främst för att besluta om program och budget, välja generaldirektör och styrelse.

Styrelsen, som består av 58 medlemsländer, har som främsta uppgift att följa upp generalkonferensens beslut. Sekretariatet som leds av en generaldirektör ligger i Paris. Sekretariatet genomför de beslut som generalkonferensen och styrelsen tagit.

Unesco är unikt i FN-familjen eftersom medlemsländerna förutsätts ha en s.k. nationalkommission. I den ska ingå personer som arbetar inom Unescos olika områden. I Sverige är detta Svenska Unescorådet. Unescorådet har som sin främsta uppgift att ge regeringen råd i frågor som rör Unesco och att vara en länk mellan Unesco och Sverige, mer information finns på www.unesco-sweden.org

Vad är en konvention?

Inom internationella organisationer, t.ex. ILO, FN, Europarådet och OSSE arbetar man med överenskommelser s.k. *normativa instrument*. Unesco utarbetar deklARATIONER, rekommendationer och konventioner. Beroende på arten av överenskommelsen har de olika normativa instrumenten olika vikt.

En **deklaration** kan antas vid ett möte eller en konferens. Det är ett *uttryck för en åsikt eller en uppfattning* i en särskild fråga av

mötesdeltagarna oavsett vilken position de har i sitt hemland. Deklarationen har politisk snarare än rättslig betydelse. Unescos första deklaration *Solemn appeal against the idea that wars are inevitable* antogs 1947.

En **rekommendation** kan utfärdas av t.ex. Unescos generalkonferens eller en ministerkonferens (t ex en regional utbildningsministerkonferens). En rekommendation är en uppmaning som riktar sig till medlemsländerna. En rekommendation kan ses som ett *uttryck för gemensamma ståndpunkter i en viss fråga* och har inte samma rättsliga betydelse som en konvention. Exempel på Unescorekommendationer är *Rekommendationen om utbildning för internationell förståelse* (Svenska Unescorådets skriftserie 1/2001).

Det starkaste internationella instrumentet är **konventionen**, som blir folkrättsligt bindande för de länder som ratificerat den. En ratificering innebär att ett lands parlament har godkänt konventionstexten. Den mest kända konventionen inom FN-familjen är *Barnkonventionen* (*The UN Convention on the Rights of the Child*). Konventionstextarbete bygger på omfattande och ofta mycket långvariga förhandlingar mellan länderna.

Till varje konvention finns en kontrollmekanism, dvs. de länder som skrivit på en konvention ska med regelbundna mellanrum rapportera hur landet arbetar för att uppfylla kraven i konventionen. På så sätt skiljer sig också en konvention från en rekommendation eller en deklaration vilka är mer tillfälliga texter vars syfte är att flytta fram positionerna i en enskild fråga.

Unesco arbetar med flera konventioner och bevarandeprojekt för olika delar av kultur- och naturarvet. T.ex. Haagkonventionen, konventionen om olaglig handel med kulturföremål, projektet ”Memory of the World” som skapar nätverk mellan arkiv och bibliotek i hela världen och listar särskilt skyddsvärda samlingar. Det finns också Unescokonventioner om bevarandet av våtmarker, en om icke-materiellt kulturarv, en om kulturarv under vatten och en om bevarandet av kulturell mångfald.

Att bevara världsarvet – hur går processen till?

7

Att bevara världsarv är ett arbete på lång sikt! För att finna metoder och regler för bevarandet sker arbetet i flera steg.

Övningar: Se del II sid 137

Steg ett är att olika länder lovar att bevara världsarvet genom att de blir s.k. ”signaturstater” (Signature State) till Konventionen för skydd av världens kultur- och naturarv, för att sedan nominera objekt som kan bli världsarv. Så här går processen till:

1. Ett land undertecknar Världsarvskonventionen och lovar därmed att skydda sitt kultur- och naturarv (bl.a. ska landet ha statliga myndigheter för skydd och relevant lagstiftning).

2. Signaturstaten gör en preliminär lista (kallad ”a tentative list”) på natur- och kulturarv inom det egna landet som staten anser vara av ”särskilt stort universellt värde” och presenterar den för Unescos världsarvsavdelning.

3. Staten väljer något från sin preliminära lista och gör en nominering till världsarvslistan.

4. En komplett nominering (med kartor, förvaltningsplaner, lagskydd m.m.) sänds till Unescos världsarvsavdelning.

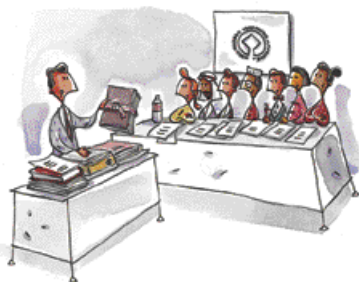
5. Unesco kontrollerar att nomineringen är komplett och sänder den vidare till IUCN (en specialistorganisation för naturexpert) och/eller ICOMOS (en organisation för specialister på bl a monument och byggnader). Den ena eller båda av dessa organisationer utvärderar nomineringen.

6. Experter från organisationerna besöker landet för att utvärdera hur det nominerade objektet sköts och för att se kontrollera de "värden" som står i nomineringen.

7. ICOMOS och/eller IUCN utvärderar nomineringarna gentemot konventionens kriterier för kultur- och naturarv (konventionstexten finns i bilagan).

8. De gör en rapport till styrelsen.

9. De sju i ledningen för världsarvs-kommittén går igenom nomineringar och expertutvärderingar och gör en rekommendation till världsarvs-kommittén.

10. Världsarvs-kommittén (som sammanträder en gång per år) och består av 21 medlemmar möts och beslutar om att ett föreslaget objekt antingen ska bli världsarv eller avslås eller sändas tillbaka för kompletteringar.

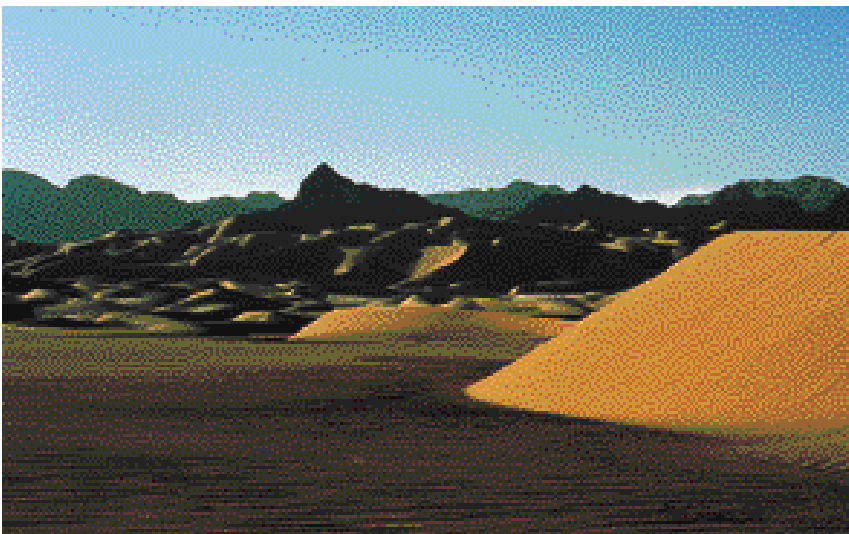

Världsarvslistan – objekt av särskilt stort universellt värde

När ett land skriver på världsarvskonventionen och blir en signaturstat (State Party) så lovar landet att bevara det kultur- och naturarv som finns i landet för nuvarande och kommande generationer.

När ett land har skrivit på konventionen kan det påbörja processen att nominera platser som kan inkluderas på världsarvslistan. Förslaget att nominera kan komma från lokalt boende, men det är relevanta statliga myndigheter som sänder in nomineringen till Unesco. I första steget ska landet bestämma vilka objekt som ska nomineras. Denna process kallas ”identifikation”. Konventionen ger staten i uppdrag att göra en lista på sådana natur- och kulturvärden som kan anses ha särskilt stort universellt värde. En sådan lista på möjliga världsarvsobjekt sänds till Världsarvscentret och kallas ”The Tentative List”, den preliminära/tentativa listan.

När en stat nominerar använder man en särskild nomineringsblankett. Staten motiverar vilka kvaliteter detta objekt har som motiverar att det ska bli världsarv. Man visar hur det föreslagna objektet passar till de kriterier som Världsarvskommittén bestämt och visar att objektet skyddas av lag och att det förvaltas i enlighet med konventionen. En analys av hur objektet i fråga står sig i internationell jämförelse med andra av samma typ bifogas. ICOMOS och/eller IUCN utvärderar nomineringarna och gör rekommendationer till Världsarvskommittén som fattar det slutliga beslutet om nomineringarna ska beviljas, avslås eller sändas tillbaka för komplettering.

Air and Ténéré Natural Reserves,
Niger. © IUCN/J. THORSELL

Den globala strategin för en balanserad och representativ världsarvslista

Världsarvskommittén arbetar aktivt för att skapa bra regional fördelning av världsarv i olika världsdelar eftersom listan kritiserats för att den rymmer för många byggnader och monument och att majoriteten av objekten finns i Europa. År 1994 beslöt kommittén att särskilt arbeta för att försäkra att världsarvslistan speglar regional, kulturell och miljömässig mångfald och man antog the "Global Strategy for a representative and balanced World Heritage List". Strategin manar länder i västvärlden att vara restriktiva med nomineringar och nominera objekt i underrepresenterade kategorier, t.ex. industrier.

Kriterier för att välja världsarv

Att förstå vad som är "kriterier för urval" är viktigt. "Världsarv" är en utmaning för det internationella samfundet och rör den svårbesvarade frågan:

” hur kan ett objekt, en grupp av byggnader eller ett monument – till skillnad från ett annat – anses vara världsarv? ”

Med andra ord: vad är det som är "särskilt stort universellt värde" eller "Världsarvsvärde" hos ett natur- eller kulturobjekt?

"The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention" har utarbetats av Världsarvskommittén och revideras kontinuerligt. I dessa verksamhetsriktlinjer förklaras bland annat hur man nominerar ett objekt för världsarvslistan och vad kriterierna i konventionen innebär. För den senaste versionen av riktlinjerna hänvisas till Världsarvsavdelningens hemsida, whc.unesco.org.

Kriterier för att välja världsarvsobjekt inom kulturområdet

I artikel 1 i konventionen definieras kulturarv som *minnesmärken, grupper av byggnader, miljöer*. Vidare definitioner finns i Operational Guidelines (verksamhetsriktlinjer) som kompletterar konventionens text. (Alla konventioner måste vara så korta och principiella som möjligt, och frågor hur man arbetar med konventionen läggs

Tassili n'Ajjer, Algeriet. © UWIG/OPNT

Runstenen vid kungagravarna i Jelling, Danmark. © UNESCO

i andra texter som uppdateras vartefter teknik och samarbete utvecklas). I riktlinjerna finns sex kriterier för urval:

Kulturobjekten ska

- I. *vara ett mästerverk som visar mänsklig kreativ förmåga*
- II. *visa på viktiga utbyten av mänskliga värderingar över tid eller inom ett kulturellt område i världen, utveckling i arkitektur eller teknologi, monumentalkonst, stadsbyggnad eller landskapsdesign eller*
- III. *vara ett unikt eller exceptionellt vittnesbörd om kulturella traditioner eller en levande eller försvunnen civilisation, eller*
- IV. *vara enastående exempel på ett slags byggnad eller ett arkitektoniskt eller teknologiskt grupp eller landskap som illustrerar a)viktiga stadier i mänsklighetens historia eller*
- V. *vara ett utomordentligt exempel på traditionell mänsklig bosättning eller landanvändning som är representativt för en kultur (eller kulturer), särskilt om den hotas av oåterkalleliga förändringar, eller*
- VI. *vara direkt eller fysiskt förbunden med händelser eller levande traditioner, med idéer, trosföreställningar, artistiskt eller litterärt verk av ovanligt stort universellt värde (Detta kriterium måste kombineras med något av de andra).*

Kriterier för att välja naturobjekt:

I konventionen definieras "naturarv" som *naturföreteelser bestående av fysiska och biologiska formationer, geologiska och fysiografiska formationer och klart avgränsade områden som utgör habitat för hotade djur- och växtarter och naturmiljöer eller klart avgränsade naturområden som bör bevaras av forsknings- eller naturskyddssynpunkt eller på grund av deras naturskönhet. I Operational Guidelines definieras kriterierna:*

De ska

- I. *vara särskilt märkliga exempel på viktigare stadier i jordens historia, inkluderande livets utveckling, särskilt stora pågående geologiska processer i utvecklingen av jordens form, eller signifikanta geomorfiska eller fysiografiska egenskaper, eller*

- II. *vara utomordentliga exempel vilka representerar betydande pågående ekologiska och biologiska processer i jordens utveckling och utvecklingen av jordens, färskvattnets, kusternas och de marina ekosystemen och samlingar av plantor och djur, eller*
- III. *innehålla exceptionella naturfenomen eller områden med exceptionell naturlig skönhet och estetisk vikt, eller*
- IV. *innehålla de viktigaste och mest betydelsefulla naturliga livsmiljöerna för in situ bevarande av biologisk mångfald, inkluderande sådana som innehåller hotade arter av särskilt stort universellt värde ur vetenskaplig eller bevarandesynpunkt.*

Fossilområdet Messel Pit, Tyskland.
© UNESCO

Viktigt är också naturarvets *integritet*, dvs. hur det skyddas och hur välbevarat det är.

Kriterier för att utse kombinerade kultur- och naturarv till Världsarv

Blandade kultur- och naturobjekt har såväl enastående miljömässiga som kulturella värden och tas in på världsarvslistan med en kombination av kriterierna för natur- och kulturobjekt. Det finns 23 kombinerade världsarv på Världsarvslistan (t.ex. Historic Sanctuary of Macchu Picchu i Peru och Lapponia i Sverige).

Hur arbetar man med kriterierna?

Kriterierna tillämpas alltid. Detta är viktigt för att se till att världsarvslistan inte blir för lång eller förvandlas till en enkel checklista med alla platser som enskilda länder vill få uppförda.

Alla länder har objekt som är av lokalt och nationellt intresse. Dessa är ofta en källa till stolthet och konventionen uppmuntrar länder att identifiera och skydda sitt arv oavsett om objekten är världsarv eller inte. I Sverige finns skyddslagstiftning bland annat i Lag (1988:950) om kulturminnen m.m., Plan- och bygglagen (1987:10) och Miljöbalken (1998:808).

Världsarvskommittén och Unescos världsarvsavdelning

Beslutet om vilka nominerade objekt som ska tas med på världsarvslistan fattas av världsarvskommittén. Kommittén har fyra viktiga arbetsuppgifter:

- Att definiera världsarvet genom att välja vilka objekt som ska tas med på listan. Kommittén får hjälp av ICOMOS och IUCN vilka gör en noggrann utvärderingsrapport av nomineringarna från de olika länderna som skrivit på konventionen. ICCROM (The International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property) ger råd till kommittén (till exempel när det gäller världsarvsutbildning och teknikval vid bevarande).
- Att analysera rapporter om bevarandearbetet vid världsarvsobjekt, och att stödja staterna i bevarandearbetet när skötsel och skydd inte fungerar.
- Att bedöma vilka objekt som ska hamna på ”List of World Heritage in Danger” (Listan över världsarv i fara) efter konsultation med staten ifråga.

Världsarvskommittén. © R. MILNE

- Att administrera Världsarvsfonden och avgöra vilken teknisk och finansiell hjälp som ska ges.

Unesco har en avdelning vid sekretariatet i Paris ”UNESCO World Heritage Centre” (Världsarvsavdelningen) vilken tjänar som sekreta-

riat för genomförande av konventionen. Avdelningen hjälper medlemsländer med stöd och råd i arbetet med att genomföra konventionen och ger förslag till, samt genomför Världsarvskommitténs möten.

Vid världsarvskommitténs möte 2002 antogs en text om världsarvens framtid:

Budapest declaration on World Heritage

” **We, the members of the World Heritage Committee, recognize the universality of the 1972 Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage and the consequent need to ensure that it applies to heritage in all its diversity, as an instrument for the sustainable development of all societies through dialogue and mutual understanding;**

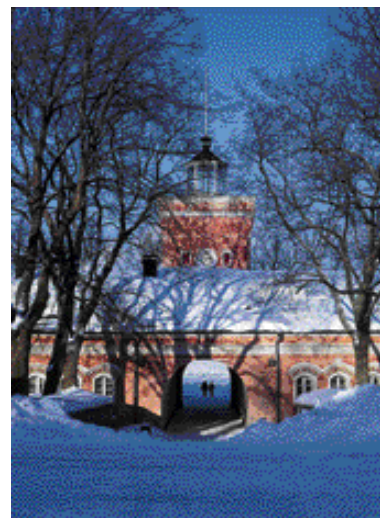
The properties on the World Heritage List are assets held in trust to pass on to generations of the future as their rightful inheritance;

In view of the increasing challenges to our shared heritage, we will:

encourage countries that have not yet joined the Convention to do so at the earliest opportunity, as well as join other related international heritage protection instruments;

invite States Parties to the Convention to identify and nominate cultural and natural heritage properties representing heritage in all its diversity, for inclusion on the World Heritage List;

seek to ensure an appropriate and equitable balance between conservation, sustainability and development, so that World Heritage properties can be protected through appropriate activities contributing to the social and economic development and the quality of life of our communities;

Världsarvet Sveaborg (Soumenlinna) utanför Helsingfors, Finland byggdes som ett svenskt försvar mot Ryssland och fungerade efter 1809 som rysk garnison. © SOILE TIRILÄ 1999

join to co-operate in the protection of heritage, recognizing that to harm such heritage is to harm, at the same time, the human spirit and the world's inheritance;

promote World Heritage through communication, education, research, training and public awareness strategies;

seek to ensure the active involvement of our local communities at all levels in the identification, protection and management of our World Heritage properties;

We, the World Heritage Committee, will co-operate and seek the assistance of all partners for the support of World Heritage. For this purpose, we invite all interested parties to co-operate and to promote the following objectives:

strengthen the Credibility of the World Heritage List, as a representative and geographically balanced testimony of cultural and natural properties of outstanding universal value;

ensure the effective Conservation of World Heritage properties;

promote the development of effective Capacity-building measures, including assistance for preparing the nomination of properties to the World Heritage List, for the understanding and implementation of the World Heritage Convention and related instruments;

increase public awareness, involvement and support for World Heritage through Communication.

We will evaluate, at our 31st session in 2007, the achievements made in the pursuit of the above mentioned objectives and in support of this commitment.

”

Budapest, 28 June 2002

Världsarvet gamla Raumo i Finland är en välbevarad trästadsmiljö med gatunät från medeltiden.

© INGALILL SNITT / UNESCO 1997

Att övervaka hur länderna skyddar Världsarven

Världsarvsbevarande är en kontinuerlig process. Länder som skrivit på konventionen avger regelbundna rapporter till världsarvskommittén om bevarandet, om vilka åtgärder man vidtagit för bevarandet och om arbetet för att öka allmänhetens kunskap om värdet av världsarven och om bevarandearbetet. IUCN och ICOMOS gör vidare egna rapporter till kommittén.

Vart femte år ska alla länder som skrivit på konventionen lämna en nationell rapport till Unesco där alla aspekter av bevarandet (lagstiftning, skötsel, utbildning av personal, pedagogisk verksamhet i skolor osv.) ska rapporteras. Rapporterna utarbetas tillsammans av länderna i en världsdelen.

De flesta stater arbetar seriöst med konventionen. Om ett land inte uppfyller de krav man undertecknat när man skrivit på konventionen och ett objekt löper stor risk att förstöras kan objektet strykas från världsarvslistan.

När Unesco får vetskap om att ett objekt utsätts för hot – och hotet är tillräckligt allvarligt – så sätts objektet på ”listan över världsarv i fara” (List of World Heritage in Danger, se sid 63). Syftet med detta är att skapa uppmärksamhet för de naturkatastrofer och andra faktorer som i grunden hotar värdena hos objekt på världsarvslistan. Unesco kan t.ex. ge teknisk experthjälp och i vissa fall startas insamlingar för att skaffa medel för räddningsarbetet. Endast i undantagsfall, som vid krigsutbrott (exempelvis Dubrovnik år 1991) kan Världsarvskommittén flytta ett objekt till listan över världsarv i fara utan att signaturstaten själv har begärt det.

Den aktuella listan över världsarv i fara finns på Världsarvs-kontorets hemsida whc.unesco.org.

Nomineringsprocessen, exemplet Laponia

Arbetet med nominering av ett världsarvområde i Lule Lappmark startade 1987. Naturvårdsverket bedömde då att en del av Laponia – Sjaunja naturreservat – hade sådana värden att det var kvalificerat som världsarv. Efter samråd med IUCN, som är expertorgan åt Unesco för utvärdering av naturobjekt, ändrades inriktningen av nomineringen. I det fortsatta arbetet som startade på nytt 1994 kom nomineringen att omfatta även angränsande barrurskogar och våtmarker i Muddus nationalpark och Stubba naturreservat samt fjällandskapet i nationalparkerna Sarek, Padjelanta och Stora Sjöfallet

Laponia. © PÅL-NILS NILSSON/RAÄ

fram till norska gränsen. Sammantaget kom området att omfatta 9 400 kvadratkilometer, det största obrutna naturlandskapet i Västeuropa och med enastående biologiska och geologiska värden.

Som underlag för nomineringen fanns en omfattande biologisk och geologisk dokumentation från nationalparkerna och naturreservaten. Vidare fanns underlag i heltäckande vegetationskartor, geologiska kartor, urskogsinventering, våtmarksinventering, faunainventering och Naturvårdsverkets nationalparksplan. Det samlade materialet visade att tre angränsande områden – Sulitelmaglaciären, Tjuoltadalen, och Rapadalens mynning borde ingå i världsarvområdet.

Samråd under nomineringsarbetet

Vid inledningen av nomineringsarbetet i augusti 1994 hölls ett informations- och samrådsmöte med representanter från Länsstyrelsen i Norrbottens län, Sametinget samt Gällivare och Jokkmokks kommuner. Samrådet hölls i positiv anda och några större problem att få stöd för nomineringen syntes inte finnas.

Naturvårdsverket och Länsstyrelsen samrådde i augusti 1994

även med berörda myndigheter i Norge för att undersöka möjligheterna till att skapa ett världsarvområde även på den norska sidan och på så sätt få ett sammanhängande område från den svenska tågstråkan till det norska fjordlandskapet. Det framkom att ett världsarv på norska sidan vore mycket önskvärt och väl motiverat. Det angränsande området utgörs av Tysfjord – Hellemobotten som även det ingår i den nordiska världsarvutredningen. Det framkom dock att ett nomineringsarbete i Norge knappast kunde samplaneras tidsmässigt med den svenska.

I januari 1995 sände Naturvårdsverket ut förslaget om Lapplands världsarv på remiss till berörda myndigheter och organisationer. De remissvar som kom in var i allt väsentligt positiva. Naturvårdsverket överlämnade det fullständiga nomineringsförslaget till regeringen i april 1995. I juni 1996 besökte IUCN:s experter Lapponia. Hela området besågs med hjälp av helikopter och med vandringar. Experterna träffade även representanter från Sametinget och samebyarna samt med Gällivare och Jokkmokks kommuner. Information om pågående viltforskning lämnades av verksamma forskare i området. Experterna sammanställde därefter en rapport till Världsarvkommitténs byråmöte i Paris i slutet av juni 1996.

Det samiska världsarvet

Efter det att Naturvårdsverket lämnat över sitt förslag till regeringen fick verket besked från Kulturdepartementet att en komplettering med samiska kulturmiljöer och samiskt kulturlandskap skulle göras av Riksantikvarieämbetet innan ärendet bereddes vidare. Detta ledde vidare mot en nominering av området även som ett samiskt kulturvärldsarv. Det underlag som togs fram innehöll en utförlig beskrivning av den historiska bakgrunden, människan och landskapet, antikvariska lämningar och samernas tidigare och nuvarande levnadssätt i området. Sametinget tillstyrkte nomineringen som kulturvärldsarv i en skrivelse. Den slutliga nomineringen kom att gälla kulturkriterierna 3 och 5.

Beslut om världsarv

Världsarvkommittén beslutade i december 1996 att föra upp Lapponia på världsarvlistan som kombinerat natur och kulturvärldsarv enligt naturkriterierna 1, 2, och 3 samt kulturkriterierna 3 och 5.

Världsarvet Samallahdemäki gravfält i Finland härstammar från bronsåldern och ligger i ett välbevarat skogslandskap. © A. SALO / LAPPI KOMMUN

Listan över världsarv i fara

Ett världsarv tas med på listan över världsarv i fara för att fästa omvärldens uppmärksamhet på problemen och att få till stånd snabba insatser för bevarandet vid hot mot de värden för vilka objektet en gång blev världsarv.

Listan finns på Världsarvskontorets hemsida whc.unesco.org.

I juli 2007 finns 30 världsarv på listan över världsarv i fara (artikel 11 (4) i konventionen)

Afghanistan: Cultural Landscape and Archaeological Remains of the Bamiyan Valley (2003)

Minaret and Archaeological Remains of Jam (2002)

Azerbaijan: Walled City of Baku with the Shirvanshah's Palace and Maiden Tower (2003)

Central African Republic: Manovo-Gounda St Floris National Park (1997)

Chile: Humberstone and Santa Laura Saltpeter Works (2005)

Côte d'Ivoire: Comoé National Park (2003)
Mount Nimba Strict Nature Reserve (1992)

Democratic Republic of the Congo: Garamba National Park (1996)
Kahuzi-Biega National Park (1997), Okapi Wildlife Reserve (1997)
Salonga National Park (1999), Virunga National Park (1994)

Ecuador: Galápagos Islands (2007)

Egypt: Abu Mena (2001)

Ethiopia: Simien National Park (1996)

Germany: Dresden Elbe Valley (2006)

Övningar: Se del II sid 139

Guinea: Mount Nimba Strict Nature Reserve (1992)

India: Manas Wildlife Sanctuary (1992)

Iran (Islamic Republic of): Bam and its Cultural Landscape (2004)

Iraq: Ashur (Qal'at Sherqat) (2003)
Samarra Archaeological City (2007)

Jerusalem (Site proposed by Jordan): Old City of Jerusalem and its Walls (1982)

Niger: Air and Ténéré Natural Reserves (1992)

Pakistan: Fort and Shalamar Gardens in Lahore (2000)

Peru: Chan Chan Archaeological Zone (1986)

Philippines: Rice Terraces of the Philippine Cordilleras (2001)

Senegal: Niokolo-Koba National Park (2007)

Serbia: Medieval Monuments in Kosovo (2006)

United Republic of Tanzania: Ruins of Kilwa Kisiwani and Ruins of Songo Mnara (2004)

Venezuela (Bolivarian Republic of): Coro and its Port (2005)

Yemen: Historic Town of Zabid (2000)

Texten nedan visar på hur kommittén motiverar att ett objekt tas upp på listan eller stryks från den:

I december 2001 flyttades Iguaçu National Park i Brasil *från* listan med följande motivering:

” **Iguaçu was inscribed on the List of World Heritage in Danger in 1999 after reports of the illegal opening of a road through the Park. Brazil has since closed the road and shown sufficient evidence on the actions taken, that the Committee decided to remove the site from the List in Danger. The State Party has also made efforts to minimize the social impacts caused by the road closure and has set up projects relating to sustainable activities such as ecotourism and sustainable agriculture.** ”

Angkor Wat, Kambodja.
© RICHARD ENGELHARDT

Två nya objekt *skrevs in*:

” **The Rice Terraces of the Philippine Cordilleras in the Philippines is a delicate, evolving cultural landscape. In the absence of a systematic monitoring programme or a comprehensive management plan, it is, at present, impossible to guarantee the preservation and sustainable development of these rice terraces. The Philippine authorities saw the Danger listing as an essential tool for mobilizing effective, decisive and rapid intervention for addressing the threats facing the site.**

The Egyptian archaeological site of Abu Mena is an important Early Christian sanctuary not far from Alexandria. The local soil, which is exclusively clay, is hard and capable of supporting buildings when in a dry state, but becomes semi-liquid with excess water. The destruction of numerous cisterns, disseminated around the city, has entailed the collapse of several overlying structures. Huge underground cavities have opened in the north-western region of the town. The risk of collapse is so high that the authorities were forced to fill with sand the bases of some of the most endangered buildings, including the crypt of Abu Mena with the tomb of the Saint, and close them to the public.

The Supreme Council of Antiquities is trying to counteract this phenomenon by digging trenches, and has enlarged the protected area in the hope of lowering the pressure of the irrigation. These measures, however, have proved to be insufficient, taking into account the scale of the problem and the limited resources available.”

Yellowstone nationalpark i USA är ett bra exempel på vad listan över världsarv i fara betyder. Den har skapat internationell och nationell uppmärksamhet kring behovet av att snabbt skydda parken. Yellowstone hotas av bl.a. turism och av projekterad gruvbrytning nära parken.

Hoten mot Yellowstone

I februari 1995 fick Världsarvscentret information om att parken hotades, främst av en gruva men också kalhuggning, turism och jakt.

Världsarvskommitténs styrelses 19:e session, juli 1995

USA presenterade ett brev till Världsarvskommitténs styrelsemöte i vilket de uttryckte sin oro när det gäller möjliga hot mot Yellowstone och inbjöd representanter för Världsarvskommittén och IUCN att göra en undersökning i parken. USA inbjöd också Världsarvskommittén att överväga att placera objektet på listan över världsarv i fara.

Några kommentarer om planerna på att öppna en gruva nära Yellowstone:

” **The proposed mine is a 'calamity threatening the crown jewel of the American park system'.** ”

New York Times

” **No amount of gain that could come from it could possibly offset any permanent damage to Yellowstone.** ”

Bill Clinton, President of the United States

” **As stewards of this very special place, Americans have an obligation to protect it not only for our own citizens but for citizens all over the world and not only for this generation, but for those to follow.** ”

National Parks and Conservation Association, september 1995.

Inspektionsresa i september 1995

En gemensam delegation reste till parken i september. Debatter med allmänheten ordnades under resan och tekniska rapporter från industrin, regeringen och miljöaktivister presenterades.

Möte med Världsarvskommittén i december 1995

USA och IUCN rapporterade till kommittémötet i december 1995. Hoten bestod av ett stort gruvdriftsprojekt, nedsmutsning på grund av läckage från oljeledningar och avfallshantering, utbyggnad av vägar / trycket från turism, påverkan på fauna (bland annat hotades en sällsynt forell och bufallostammen). Allt detta visade hur allvar-

Hotat världsarv: Yellowstone, USA.
© UNESCO/M. SPIER-DONATI

liga hoten var. Efter diskussion, och med hänsyn tagen till nuvarande och framtida risker, placerade Yellowstone National Park på listan över världsarv i fara.

År 2003 beslutade världsarvskommittén att stryka Yellowstone från listan eftersom man inte längre ansåg att parken var i omedelbar fara. I beslutstexten stod bland annat: "...In recognition of process achieved in the handling of all essential issues". Kommittén uppmuntrade USA att fortsätta rapportera om hur man fasar ut snöskoterlederna och andra åtgärder som vidtas för att försäkra att vinterresor arrangeras med respekt för parkens skydd, besökare och fauna. Kommittén föreslog att detta fall kan användas som modell för hur konventionen fungerar och för internationellt samarbete mellan länder med liknande problem. Kommittén inbjöd USA att fortsätta informera om hur man arbetar med parken och vad resultaten av åtgärderna blir.

Världsarvsfonden

Ett av konventionens viktigast arbetssätt är att den kan få fram internationellt stöd till Världsarvsfonden "the World Heritage Fund" för att stödja världsarvsbevarande. Fonden används för stöd och tekniskt samarbete, för expertundersökningar, för utbildning av lokala specialister eller tekniker, eller för teknisk utrustning och renovering. Fonden stödjer också olika länders arbete med att ta fram tentativa listor på framtida möjliga världsarvsobjekt och för att genomföra ett korrekt nomineringsarbete. Man prioriterar finansiering av akuta bevarandeinsatser och insatser för objekt på listan över världsarv i fara.

Fonden får medel bland annat från alla länder som skrivit på konventionen. De ger fonden en procent av landets medlemsavgift till Unesco årligen. Dessutom tillkommer frivilliga bidrag från medlemsländer, institutioner, privatpersoner eller från nationella eller internationella insamlingar, totalt ca 3,5 miljoner USD/år.

Världsarvsfondens resurser är inte tillräckliga för att möta alla önskemål om stöd. Fondens små bidrag har många gånger lett till att mer medel kommit från donatorer och regeringar. Projekt för flera miljoner dollar har därför kunnat genomföras för att bevara kultur- och naturarv i Afrika, Asien och Stilla-havsregionen, i arabstaterna, Latinamerika, Karibien och Europa.

Om din skola vill ge ett bidrag finns information på whc.unesco.org

Världsarvet Verla träsliperi och pappersfabrik i Finland är en synnerligen autentisk industrimiljö där man kan följa träets väg från timmer till papp och kartong.

© INGALILL SNITT / UNESCO 1997

Världsarv och turism

9

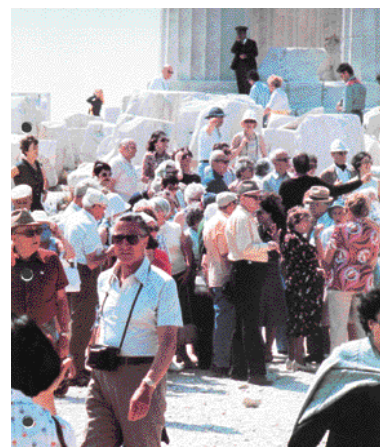
” No one person nor any single culture can develop without the interactivity of other people and cultures. We must learn to recognize what each culture owes to all other cultures. We ought to realize that cultural tourism could also be one of the most fertile and challenging means through which the dialogue between cultures and civilizations might be expressed. To meet others also helps to appreciate one’s own culture and heritage, and understand one’s own natural environment. ”

Koïchiro Matsuura, Generaldirektör, Unesco vid NEP Global Ministerial Environment Forum, Nairobi, 8 februari 2001.

En av de stora förändringarna som skett under de senaste fyrtio åren är framväxten av massturism och en stor ökning av antalet besökare vid världsarven. (År 2000 reste 3,5 miljoner svenskar med charter...)

På grund av snabb utveckling av transportteknologi, ökad levnadsstandard samt det faktum att fler människor har betald semester och fritid, gör att människor reser längre och i större antal än någonsin. År 1950 uppskattade WTO (World Tourism Organization) att det fanns 25 miljoner internationella turister, år 1995 var de 528 miljoner och år 2000 var de 699 miljoner. Man räknar med 1 miljard år 2010 och 1,6 miljarder år 2020...

Många vill upptäcka nya intressanta platser, och eftersom världsarvsobjekten är av ”särskilt stort universellt värde” väljer många människor att besöka dessa. Eftersom ett allt större antal människor lever i stora städer vill de ofta resa till natursköna platser och till ekologiska världsarv.

Världsarv kan hotas av massturism.

Övning: Se del II sid 142

Karlskrona. JOAKIM JOHANSSON/
KARLSKRONA TURISTBYRÅ

” **Turism skulle inte finnas utan kultur, eftersom det är kultur som är en av de huvudsakliga motiven för att folk reser.** ”

”*Proceedings of a Round Table on Culture, Tourism and Development: crucial issues for the xxist century*”, p.7, Paris, Unesco, 26–27 juni 1996

De tio populäraste besöksmålen

Antal inkommande besökare i miljoner

Land	2004
1. Frankrike	75.1
2. Spanien	52.4
3. USA	46.1
4. Kina	41.8
5. Italien	37.1
6. Storbritannien	27.8
7. Mexiko	20.6
8. Tyskland	20.1
9. Turkiet	16.8
10. Ryssland	19.9

Källa: FN-organet *World Tourism Organization, UNWTO*

Davos oktober 2007

Vid UNWTO:s möte i Davos i oktober 2007 antogs en deklARATION om turism och klimatförändringar (Climate Change and Tourism, Responding to Global Challenges), texten finns på www.unwto.org. I bakgrundsmaterialet finns följande fakta:

- År 1990 gjorde kineser 600 000 turistresor till utlandet, år 2007 34 miljoner och år 2020 beräknas de göra 100 miljoner resor – då tillkommer en miljard inrikes turistresor i Kina, vilka beräknas öka med 10-15 procent per år.
- På global nivå görs 5 miljarder turistresor, varav 750 miljoner internationella. 17 procent av dessa sker med flyg men flyget står ändå för över 50 procent av turismens utsläpp av växthusgaser.
- Prognoser fram till 2035 visar att antalet turistresor kommer att öka med 280 procent, antalet gästnätter med 240 procent och mängden koldioxidutsläpp med 250 procent.

Så här säger Shorter Oxford Dictionary:

Tourist:

One who makes a tour or tours; especially one who does this for recreation; one who travels for pleasure or culture, visiting a number of places for their objects of interest, scenery or the like.

Tourism:

The theory and practice of touring, travelling for pleasure.

Så här säger Nationalencyklopedins ordbok:

Turist:

Person som reser (långt från hemorten) i nöjes- eller avkopplingsyfte.

Fler världsarv att besöka

År 1978 skrevs 12 objekt in på världsarvslistan. 1987 var de 289 och år 2007 finns det 851 världsarv. Världsarvskommittén utökar listan varje år. Ungdomar som deltagit i ”World Heritage Youth Fora” (stora internationella sammankomster för elever som arbetar med världsarv) har uttryckt starkt intresse att besöka så många världsarv som möjligt. Men många skolor ligger långt från världsarv och det är dyrt att resa. Studenterna föreslog att skolgrupper skulle få gratis eller reducerat inträde till världsarven och att lokala företag skulle hjälpa till med transporter för att underlätta för skolorna att besöka världsarv. I en del fall har skolorna själva skaffat medel genom arbetsinsatser (kakbak, biltvätt, arrangemang av konserter med entréavgifter etc.) för att kunna besöka världsarv.

Omsorgsfulla förberedelser är nödvändiga för att göra kultur- och naturarv intressanta för eleverna. Självklart kan besök bidra till att objekten slits men om besöken är välorganiserade kan de inspirera eleverna till att aktivt arbeta med långsiktigt skydd och bevarande av världsarven.

Med hjälp av ny teknik kan man besöka världsarv och andra platser utan att fysiskt vara där, t.ex. på nöjesfält och museer där man rekonstruerat hela byar eller delar av städer. I York, i Storbritannien kan turisterna besöka vikingarnas stad Jorvik som har byggts upp under jord och kan beses från ett tåg. Med hjälp av tredimensionella skärmar och specialeffekter blir det möjligt att ge många människor reseupplevelser trots att de sitter i en liten vagn på ett nöjesfält. Detta är ny turism! Fördelar och nackdelar med ”virtuell turism” och ”riktig turism” kan vara ett bra ämne för rollspel eller diskussioner i klassen.

Det finns många världsarv presenterade digitalt. Vägjorda utställningar och hemsidor kan också ge eleverna möjlighet att ”besöka” världsarven. Mer information på Unescos hemsida om världsarven whc.unesco.org

En ny slags turism

Turism gör det möjligt för folk att få direktkontakt med och lära sig uppskatta mångfalden av kulturer, levnadssätt och miljöer. Det skapar viktiga mellankulturella utbyten också för unga människor.

Världsarvet Teotihuacan i Mexiko.
© MAUCHAMP DESBROSSES/UNESCO

” **Turismen kan bidra till... undervisning i tolerans där alla kan möta en värld som både är unik och diversifierad.** ”

Proceeding of a Round table on Culture, Tourism and Development: Crucial issues for the 21st century , p.7. Paris 1996

Men turism kan också skapa ekonomisk och social obalans om ny infrastruktur för turister prioriteras (hotell, simbassänger, restauranger etc.) medan skolor och sjukhus för lokalbefolkningen missgynnas.

En ny slags turism behövs, vilken främjar ekologiskt hållbar utveckling och som uppmuntrar mottagarländerna att stödja den egna kulturella identiteten, och göra sin kultur och miljö känd, välbevarad och uppskattad av besökare. Samtidigt kan en verklig interkulturell dialog, ömsesidig respekt och solidaritet skapas. I exempelvis länder med vattenbrist kan turister spara på vatten, och bidra till att minska tvättberget.

Världsarv, turism och ekologiskt hållbar utveckling

” **Turism kan bidra till kvalitativ och varaktig utveckling om den baseras på lokalbefolkningens deltagande och insatser. De måste vara involverade i planering och genomförande av satsningar om den miljö och den kultur som turismen är baserad på ska bevaras på lång sikt.** ”

Proceeding of a Round table on Culture, Tourism and Development: Crucial issues for the 21st century , p.7. Paris 1996

Massturism kan få allvarliga konsekvenser för bevarandet och skötseln av kulturobjekt (slitage av för stort antal besökare) och naturmiljöer (främmande arter införs i biotopen av turister, turistanläggningar i känsliga kustområden, nedsmutsning/sophantering). Varje besöksmål – särskilt världsarv – måste ha en ordentlig skötselplan. Det är viktigt för unga människor att reflektera över vad de kan göra för bevarandet när de själva blir framtidens beslutsfattare.

Den historiska staden Sukhothai,
Thailand.

© PATRIMOINE 2001/P. AVENTURIER

” **We can appreciate and see all these sites because our forefathers preserved them for us and in turn, it is our duty to preserve these for our children, so they too can appreciate them and be inspired by them** ”

”Student Recommendations”, World Heritage Youth Forum, Beijing, Kina

” **Världsarv ska vara modeller för effektivt förvaltande och bevarande. Olyckligtvis så kan inte den höga nivå som krävs av dessa unika platser uppnås under nuvarande omständigheter. Men strikt kontroll och miljömässigt ansvariga besökare kan ge de medel som så väl behövs för många av dessa och på så sätt bidra till långsiktigt bevarande.** ”

”Tourism, Ecotourism and Protected Areas”. H. Ceballos-Lascuir (ed.) UICN, 1996

Turistförvaltning vid världsarven

” **Jag är resenär. Du är besökare. De är turister. Paradoxen förmedlar i en mening detta: vi älskar att resa till vilda och vackra platser, men vi blir upprörda av resultaten av ett stort antal medresenärer. Varje individ prioriterar denna den mest oskyldiga av alla aktiviteter: hans eller hennes fritid. Men kollektivt hotar vi samma platser som vi så beundrar. I sanning löper vi risken att älska många av världens nationalparker och andra skyddade områden till döds.** ”

Adrian Phillips, IUCN, 1996

En stor utmaning för världsarvsbevarande är att skapa möjligheter för att ta emot besökare utan att detta får negativa konsekvenser. Arv som fortfarande är vackra och välbevarade för att de inte tidigare varit tillgängliga uppmärksammas nu av turistföretag. Som en konsekvens av detta måste varje världsarv ha en realistisk plan för turistförvaltning.

Kinesiska muren i Kina skrevs in som världsarv 1987. Den del som besöks av miljontals lokala och utländska turister är den del av muren som ligger nära Beijing och byggdes i tegel och sten under Ming-dynastin. Men fantastiska fornminnen, en del 2 000 år gamla, kan också ses i Gobiöknen i Gansuprovinsen. Det torra klimatet i öknen har gjort att även bräckliga material har bevarats. Där finns lerbyggda fort och högar av vassrör som samlats för att användas som facklor för att varna nomader för att attackera från norr. Denna del av muren har besökts av relativt få turister och många är oroliga för att ett ökat antal turister kan skada de känsliga fornlämningarna.

Ett av de vackraste världsarven är Te Wahipounamu i sydvästra Nya

Te Wahipounamu, Nya Zeeland.
© UNESCO/F. DONDAU

Här möts två världar; turister i Kalahari.

© DICK ROSS/LINEAIR PARIS

Zeeland. Dess naturliga skönhet har bevarats; landet ligger långt bort från många länder och det har hjälpt till att bevara rik och unik biologisk mångfald. Men nutidens ökade turism och förbättrade transporter har gett många turister möjlighet att besöka Nya Zeeland. Det har diskuterats om en motorväg ska byggas mellan städerna Haast och Milford för att ge turister tillträde till området. (En övning baserad på detta finns i del II).

Vid Unescos konferens kring världsarvskonventionens trettioåriga verksamhet (Venedig, november 2002) slogs fast att flera världsarv har överexploaterats. Experter hävdade att ett tjugotal världsarv borde strykas från världsarvslistan eftersom de genom mass-turism förlorat de värden för vilka de nominerades och att 126 världsarv har mer eller mindre allvarliga problem.

Unga människor och världsarvsbevarande

Att bevara världsarv kan vara ett viktigt bidrag till skyddet av miljön, till att skapa kulturell och miljömässig mångfald och stärka banden mellan människa och miljö.

Världsarvsbevarande är en del av nutida miljöbevarande, där ingår också t.ex. att skydda utrotningshotade växter och djur och stoppa utarmningen av mångfald i flora och fauna. Lika viktigt är det bevarande som sker när världsarv ses i relation till det lokala samhällets behov av resurser och ekonomisk överlevnad. Konventionen understryker att kultur- och naturarvet är ömsesidigt beroende, därför ger konventionen en unik möjlighet till ett holistiskt förhållningssätt till miljöbevarande där skydd av ekologisk och kulturell mångfald kompletterar varandra.

De naturmiljöer som är världsarv rymmer växt- och djurarter, ekosystem, geologiskt intressanta platser, ekologiska och biologiska processer, naturliga habitat liksom områden av enastående skönhet och betydelse. Ungefär 10 procent av jordens yta skyddas genom lagstiftning och världsarven är en viktig del av dessa områden.

För att unga människor ska kunna delta i miljöbevarande på ett meningsfullt sätt måste de bli medvetna om vad som står på spel och ha möjlighet att handla. Att känna till världsarvskonventionens viktiga roll för miljöbevarande kan vara en hjälp.

Hjälper eller stjälper turismen världsarvet?

Turismen har många självklara fördelar. För värdlandet, staden och världsarven innebär turismen arbetstillfällen, den drar in utländsk valuta och leder ibland till förbättrad lokal infrastruktur (vägar, kommunikationer, sjukvård). Resenärer kan beundra världen och lära sig mer om andra länder, miljöer, kulturer, värderingar och vardagsliv och på så sätt bidra till mellanfolklig förståelse och solidaritet. Vi lär oss ofta mycket om oss själva på att lära om andra...

Turismen kan också ha negativa effekter. Borobudur i Indonesien är ett exempel. Dit kommer miljontals besökare varje år. Klimatet där är mycket varmt och fuktigt. Luftkonditionering behövs så chaufförerna låter motorerna på turistbussarna gå medan de väntar på att turisterna ska komma tillbaka – och avgaserna kommer att skada templen.

Biltrafik håller på att bli ett stort hot mot många världsarv. Som vid Stonehenge i Storbritannien och vid motorvägen som byggs nära pyramiderna i Giza.

Borodudur tempelområde, Indonesien.
© UNESCO/A, VORONZOFF

” **Tourism has both positive and negative effects on heritage sites and there is a need to ensure the former and eliminate the latter.** ”

”Student’s Pledge”, World Heritage Youth Forum, Bergen, Norge

En ny publikation från Unesco; ”Case Studies on Climate Change and World Heritage”, beskrivs så här av Unescos förlag:

” **This publication highlights the impacts of climate change on 26 natural and cultural World Heritage properties, along with ongoing and planned adaptation and mitigation measures. There are five chapters on glaciers, marine biodiversity, terrestrial biodiversity, archaeological sites, and historic cities and settlements, and sites featured include the Tower of London, Kilimanjaro National Park and the Great**

Stonehenge, Avebury och närliggande områden, Storbritannien.
© UNESCO/A LACOUDRE

Barrier Reef. The publication highlights the fact that even well recognized and protected icons of the natural and cultural world are threatened by climate change, and that public awareness and support is crucial for addressing these impacts". Mer information på whc.unesco.org

”

Uluru-Kata national Park, Australia.
© S. TITCHEN

Internationellt miljöskydd

Alla världens länder måste agera mot miljöhot: förorenad luft, vatten och jord, klimatförändringen, ozonhålet, utarmningen av den biologiska mångfalden och minskande mängden icke-förnybara resurser. Det är nödvändigt att reparera skadorna och bevara den kulturella och biologiska mångfalden och säkra hållbar utveckling för dagens och morgondagens människor.

Att bevara världsarv, särskilt sådana som är exempel på naturens mångfald kan vara en viktig del i arbetet för att förbättra och rädda vår miljö. Förutom Världsarvskonventionen finns det flera andra internationella instrument om miljö.

Världsarvskonventionen antogs två månader efter FN:s första miljökonferens, vilken hölls i Stockholm i september 1972. Tjugo år efter Stockholmskonferensen möttes världens ledare i Rio till the UN Conference on Environment and Development – the Rio Earth Summit – för att skapa en strategi för att motverka miljöförstöringen. Mötet antog Agenda 21, ett antal förslag till stöd för miljöbevarande, och i kapitel 36 behandlar den undervisning och unga människor, och den viktiga roll de spelar. Detta arbete fördes vidare av The World Summit on Sustainable Development i Johannesburg sommaren 2002.

”The United Nations Climate Change Conference” hölls i på Bali i december 2007 på inbjudan av Indonesiens regering. Den samlad fler än 10 000 deltagare; däribland representanter för 180 länder, observatörer från internationella organisationer, frivilligorganisationer och press och övrig media. Konferensen antog ”the Bali Roadmap” där ett antal framåtsyftande beslut listas inom alla områden där beslut måste fattas för att säkra jordens framtida klimat.

192 länder och EU har undertecknat Konventionen om biologisk mångfald som stöd för arbete för att bevara biologisk mångfald. Konventionen om klimatförändringar antogs den 21 mars 1994

Övningar: Se del II sid 146

och har ratificerats av 186 länder. Dess syfte är att stabilisera koncentrationen av växthusgaser i atmosfären för att motverka global uppvärmning. "The United Nations Convention to combat Desertification in those countries experiencing serious drought and/or desertification, particularly in Africa" antogs den 26 december 1996. Dess mål är att förhindra mänskligt lidande och ekologiska katastrofer på grund av torka och ökenspridning. "The Non-Legally Binding Authoritative Statement of Principles for a General Consensus on the Management, Conservation and Sustainable Development of all Types of Forests" antogs också i Rio. Denna text syftar till att stödja länderna i arbetet med att återplantera skog och bevara naturresurser. Till detta kan läggas the "Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)" som antogs 1975. Den innebär att det har etablerats världsomfattande kontroll av internationell handel med utrotningshotade djur och växter och förbjuder all handel med utrotningshotade arter.

1971 års "Ramsar Convention on Wetlands of International Importance" (känd som the Ramsar Convention on Wetlands) är ett mellanstatligt avtal som utgör ram för internationellt samarbete för bevarande av och användandet av våtmarker och våtmarksresurser. På listan över våtmarker som kopplats till den konventionen finns 1 094 områden, tillsammans mer än 87 miljoner hektar. Det finns också världsarv på the "Ramsar List of Wetlands of International Importance", t.ex. Kakadu National Park i Australien och Srbarna Nature Reserve i Bulgarien.

Till detta kan läggas att Unescos program Man and the Biosphere (MAB) arbetar med den potentiella konflikten mellan miljöbevarande och utveckling av användningen av naturresurser. Programmet studerar människans påverkan på miljön och samhällets svar på dessa förändringar. Biosfärsområden hjälper till att bevara biologisk mångfald, upprätthåller ekosystem, hjälper oss att förstå gamla metoder att bruka våtmarker, sprider information om hållbart användande av naturresurser och samarbete för att lösa naturresursproblem. Torneträsk biosfärområde var det första svenska området i ett nätverk av 531 områden i hela världen. Det är beläget i allra nordligaste Sverige – närmaste större stad är Kiruna. I början av 200-talet ändrades reglerna för områden i nätverket och Kristianstads Vattenrike blev det första svenska området som antogs enligt dessa. Kristianstads Vattenrike omfattar cirka 100 000 hektar och täcker en stor del av Kristianstads kommun, framför allt Helgeåns våtmarker.

Ichkeul National Park, Tunisien.
© INCAFO

Att bevara biologisk mångfald genom att bevara världsarv

Biologisk mångfald är en term som används för att beskriva variationsrikedomen hos alla livsformer: där ingår växter, djur, mikroorganismer, gener och de ekosystem i vilka dessa är en del. Att bevara jordens biologiska mångfald är ett enormt arbete, där ingår att bevara allt liv på jorden i såväl söt- som saltvatten och mikroorganismernas miljöer.

Världsarvsbevarande är en viktig del i det globala arbetet för att bevara jordens biologiska mångfald och helt beroende av gemensamma, internationella ansträngningar.

Exempel:

The Okapi Wildlife Reserve i Demokratiska republiken Congo fördes upp på världsarvslistan eftersom där finns en av världens viktigaste och mest betydelsefulla naturliga habitat för bevarande av biologisk mångfald, inklusive bevarandet av hotade arter (kriterium 4). I reservatet finns hotade däggdjursarter och fåglar och ca 5 000 (av totalt 30 000) okapi. Platsen finns på listan över världsarv i fara sedan 1997.

Att bevara av ekosystem är också en viktig del av världsarvsbevarande. "The Belize Barrier-Reef Reserve System" (på världsarvslistan sedan år 1996) är ett enastående natursystem med atoller, sanddyner, mangroveskogar, kustlaguner och flodmynningar som täcker 93 400 hektar. Andra världsarvsområden har tillkommit för att skydda skogens ekosystem (Sinharaja Forest Reserve, Sri Lanka) och våtmarker (Donana National Park, Spanien).

Förlusten av biologisk mångfald, särskilt förlust av hotade ekosystem (öar och våtmarker) är i princip oåterkallelig. Därför finns det goda skäl till oro över hoten mot den biologiska mångfalden och till omedelbar aktivitet för att minska dessa. Det är i allmänhet bättre att söka säkra långvarigt bevarande av hela ekosystem, växt- och djursamhällen och hela landskap än att skydda enskilda hotade arter.

Kulturell mångfald och biologisk mångfald

Framväxten av arter är en ständigt pågående naturlig process. Nya arter skapas genom genetisk förändring och leder till ökad biologisk mångfald.

Arters uppkomst och försvinnande

Ett av syftena med världsarvskonventionen är att skapa skydd för naturområden som innehåller ”arkiv” över arternas utveckling. Naturarvskriterium (1), ett av de fyra som används för att utse naturområden till världsarvslista refererar till detta då det slår fast att områdena ska vara:

”*outstanding examples representing major stages of earth’s history, including the record of life, significant on-going geological processes in the development of land forms, or significant geomorphic or physiographic features.*”

The ”Messel Pit Fossil site” i Tyskland är ett exempel på område som finns på världsarvslista för att det stämmer in på detta kriterium. Det är en rik fossilplats från Eocenetiden (57–36 miljoner år före vår tideräkning). Där finns unik information om tidiga utvecklingsstadier i däggjurens utveckling.

Vid den australiska ”Fossil Mammal Site i Riversleigh” och ”Naracoorte” finns exempel bevarat på Australiens unika fauna (t.ex. pungmullvaden och den fjädersvansade pungråttan) och många andra unika och nu utrotade australiska däggdjur, t.ex. punglejonet. Området inkluderades på världsarvslista på naturarvskriterium (1) och (2).

Riversleigh och Naracoorte, områden med däggdjursfossil i Australien.

© UNESCO

Kan man hitta nya arter? Wollemitallen – en relik från dinosauriernas tid

” Den mest isolerade delen är Wollemi National Park. Den extremt oländiga och klippiga terrängen i parken har i miljontals år omöjliggjort för människan att utforska vad som döljer sig i uråldriga raviner och klyftor under den fuktiga mossan och det täta lövverket.

När parkvakten David Noble i augusti 1994 firade sig ned i den otillgängliga regnskogsravinen i Wollemi National Park stötte han på ett 35 meter högt träd som han inte kände igen. För att kunna fastställa vilken art trädet tillhörde tog han med sig kvistar och blad hem. Till sin stora förvåning upptäckte han att böckerna inte gav något svar. Några veckor senare återvände han därför till platsen med en expert på områdets växter. Inte heller han hade sett något liknande. Sammanlagt hittade de 40 exemplar av trädet.

När man slutligen lyckades fastställa trädet ursprung orsakade det sensation i vetenskapliga kretsar. Träden, som fick namnet Wollemital, visade sig vara levande fossil. Australiska forskare hade tidigare trott att trädet dog ut för 150 miljoner år sedan.

– En upptäckt av samma dignitet som om man skulle hitta en levande dinosaurie någonstans på jorden, sade chefen för botaniska trädgården i Sydney.

Platsen har ända sedan dess hållits hemlig och de få personer som har fått besöka ravinen har med förbundna ögon transporterats i helikopter till klippans topp. När fyndet blev offentligt överraskades många av att träden hade förblivit oupptäckta så länge, men de som har besökt ravinen har i stället varit förvånade över att de över huvud taget påträffades. Så otillgänglig är Wollemi National Park.

”

Ur ”Australien – en guidebok”, Björn Nordström, Prisma, 2000

Biologisk mångfald minskas när enskilda växt- och djurarter som inte kan anpassa sig möter nya miljöförhållanden (som nederbörds- eller temperaturförändringar) och misslyckas med reproduktion och överlevnad. Resultatet blir att de försvinner från jordens yta. Fossiler visar att de flesta växter och djurarter så småningom försvinner, idag tror vi dock att minskningen av antalet växter är snabbare än tillväxten. Detta innebär irreversibel global förändring.

11 procent av alla fåglar...

11 procent av alla däggdjur...

5 procent av alla fiskar...

8 procent av alla växter är utrotningshotade.

Många stora däggdjurspopulationer har minskat genom jakt. Fiske och valjakt har inneburit en avsevärd minskning av antalet vattenlevande djur. Många världsarv har tillkommit för att skydda utrotningshotade djur och växter.

Vallée de Mai Nature Reserve, Seychellerna

Detta naturreservat i hjärtat av den lilla ön Praslin i Seychellerna togs upp på världsarvslistan 1983. Dalen skyddar en nästan orörd palmskog. Här växer världens största kokosnötter (de väger upp till 20 kg). Förr var hela ön täckt med många varianter av kokos, men exploatering har reducerat den ursprungligt rika och varierade palm-skogen till att nu endast omfatta en liten dal. Dalen och dess sällsyn-ta träd hotas av nya växtarter som importerats, av det ständigt pågående skördandet av kokosnötter och av eldsvådor.

Manas Wildlife Sanctuary, Indien

Området ligger vid Himalayas fot där skogsklädda kullar möter grässlätter av slamjord och är hem för många hotade djurarter. Den togs med på listan över världsarv i fara år 1992. Där finns hotade populationer av tiger, pygmésvin, indisk noshörning och elefanter. Ett av hoten mot djuren i parken är tjuvjakt. Enligt rapporter från 1997 har 22 noshörningar dödat och nu finns bara 10–15 djur kvar.

Vallée de Mai, naturreservat på Seychellerna.
© NATIONAL GEOGRAPHIC SOCIETY/
W. CURTSINGER

Te Wahipounamu, Nya Zeeland

” Te Wahipounamu ligger på sydön i Nya Zeeland. Ytan är ca 2.6 miljoner hektar, ca 10% av ytan består av kärrartade våtmarker, höga tornliknande berg och nakna klippor som står rakt upp ur havet. I området kan man se tydliga tecken på stora glaciärer vilka genom nötning format dalar, höga vattenfall, fjordar och oändliga istidslandskap. Nya Zeelands isolerade geografiska läge har lett till att majoriteten av de inhemska fåglarna, djuren och växterna är unika för platsen. Många av fåglarna kan inte flyga, träd och växter har anpassats till den rika nederbörden på märkliga sätt. Ett exempel är kahikatea (vit tall) som växer upp till 30 meters höjd. Sådana skogar är kända som Dinosarieskogar efter som de idag fortfarande liknar de skogar som fanns på dinosauriernas tid – för ca 65 miljoner år sedan. När de europeiska nybyggarna kom så tog de med sig rovdjur och sjukdomar och detta hotade den lokala floran och faunan, vissa arter utrotades.

Som ett resultat av isolering och geologiska och klimatmässiga förändringar finns det växter och djur på Nya Zeeland som bara existerar där. Det som gjorde miljön, växter och djur så speciella har oturligt nog också gjort dem exceptionellt ömtåliga. Polynesierna, de första inbyggarna på Nya Zeeland, kom dit för ca 1 000 år sedan och förstörde i stor skala arter och djurens boplatser. När européerna kom och koloniserade Nya Zeeland så hade landet redan förlorat ca. 23% av skogen och 30% av fågellivet. Den största förlusten var moa, en stor fågel som inte kunde flyga. Fler människor och fler rovdjur kom till ön och nu räknar man till att 503 växter och djur är hotade och att 44 arter har försvunnit helt.

”

Ur uppsats från elever vid Greymouth High School, Nya Zeeland

Studenter från Greymouth High School undersöker glaciären Te Wahipounamu på sydvästra Nya Zeeland.

© UNESCO

Ekologiskt och kulturellt hållbar utveckling

” Utveckling måste vara hållbar så att den uppfyller den nuvarande generationens behov utan att offra framtida generationers möjlighet att göra detsamma. ”

”Environment and Sustainable Development”, Paris, Unesco, 1997

Att bevara balansen mellan människa och miljö finns formulerat i Världsarvskonventionen. Definitionen av ”världsarv” som både kultur *och* natur ger det internationella samfundet möjlighet att arbeta med människan *och* naturen vilket är avgörande för ekologiskt hållbar utveckling. De många hoten (skogsskövling för jordbruk, industrifiske, miljöförstöring) som skapas av den pågående utvecklingen och befolkningstillväxten måste hanteras för att bevara biologisk och kulturell mångfald. ”Bevarande” och ”resursutnyttjande” (t.ex. jordbruk, gruvor, skogsbruk) ses ofta som ömsesidigt uteslutande begrepp. Därför är resursanvändning ofta förbjuden i skyddade områden, t.ex. världsarv. I några – noggrant övervakade – områden har man lyckats skapa ett mer effektivt förhållningssätt för att balansera bevarandet av natur- och kulturarv och de begränsningar som detta medför. Detta kan resultera i hållbar användning och ökad ekonomisk aktivitet vilket kan leda till att lokalbefolkningen får ett direkt eget intresse av bevarande.

Banc D’Arguin National Park, Mauretania

Denna park i Västafrika är boplats för miljontals fåglar. Den ligger vid atlantkusten och består av sanddyner, kustkärr, små öar och grunda kustvatten som tillsammans skapar ett landskap och ett hav med exceptionellt varierade vyer och med stor biologisk mångfald. Parken är värd för ett stort antal migrerande fåglar och flera arter av sköldpaddor och delfiner.

Banc D’Arguin är viktigt för den lokala ekonomin: sju fiskesamhällen är beroende av dess rika naturresurser och den är basen för ekoturism. Traditionella fiskemetoder som används av lokalbefolkningen har inte förändrat naturresurserna i parken. Om motorbåtar skulle användas och fiskfångsterna öka skulle det leda till betydande negativa konsekvenser för fågellivet. Sedan Rio-mötet år 1992 har 58 naturarv förts upp på Världsarvslistan.

Lokalt stöd för hållbar utveckling

Lokalt stöd för hållbar utveckling kan skapas om människor kan använda skyddade områden, t.ex. världsarvsområden, på ett hållbart sätt. Bevarandet av området och utvecklingsprojekt för dessa är i ökande grad integrerade i samhällena i eller nära de skyddade områdena. Lokal medverkan i planering av och driften av bevarandeprojekt är viktig om dessa projekt ska ha möjlighet att bidra till hållbar utveckling.

Fred förutsätter relationer utan våld, inte bara mellan länder utan också mellan individer, sociala grupper, ett land och dess medborgare och mellan människor och miljön. Att lära sig om världsarvet hjälper oss att förstå olika aspekter av begreppet fred genom att de visar oss på värdet av naturens skapelser och det som människor skapat. Många av världsarven rymmer berättelser om människans eviga drömmar om frihet, rättvisa, ömsesidig förståelse och respekt, kärlek och vänskap. Dessa begrepp reflekterar grundläggande mänskliga rättigheter och är omistliga delar av fred och utveckling för varje individ, varje samhälle och för hela världen.

Världsarvskonventionens mål och Världsarvsfondens arbete bygger på gemensam internationell aktivitet för att bevara världens viktigaste platser. Så här formuleras idén i förordet till Unescos stadga (Svenska Unescorådets skriftserie nr 1, 1999).

” – att okunnighet om andra folks liv och seder genom mänsklighetens hela historia varit en orsak till den misstänksamhet och den misstro mellan folken som alltför ofta har medfört att oenighet dem emellan har lett till krig;

– att spridandet av kultur och fostran av mänskligheten till rättvisa, frihet och fred är nödvändiga förutsättningar för människovärdet och utgör en helig plikt, som alla nationer måste uppfylla i en anda av ömsesidig hjälp och omsorg: ... och att freden för att bli bestående, måste följaktligen grundas på mänsklighetens intellektuella och moraliska solidaritet.

”

Så här säger Shorter Oxford Dictionary:

Peace:

- 1 (a) Freedom from, or cessation of, war or hostilities; that condition of a nation or community in which it is not at war with another.
- (b) A ratification or treaty of peace between two powers previously at war.
2. Freedom from civil commotion and disorder, public order and security.
3. Freedom from disturbance or perturbation.

Så här säger Nationalencyklopedins ordbok:

Fred:

Tillstånd där våld inte används för att lösa motsättningar mellan (vissa) stater och alltså krig ej råder; för de flesta länder det normala tillståndet

Världsarv som symboliserar fred

Många världsarv visar på de grundläggande värdena fred och mänskliga rättigheter och internationellt samarbete har ofta varit förutsättning för bevarande. Några världsarv har särskilt starka budskap kring detta tema, som ”The Waterton Glacier International Peace Park” mellan Kanada och USA, som till och med har fred som en del av sitt namn. Parken fördes upp på världsarvslistan år 1995 och i den ingår ”Waterton Lakes National Park” i Alberta, Kanada och ”the Glacier National Park” i Montana, USA. De utgör tillsammans världens första internationella fredspark, där finns fantastiska naturscenerier och ett ovanligt rikt växt- och däggdjursliv, alplandskap och glaciärer.

”Hiroshima Peace Memorial” (Genbaku Dome) skrevs in på världsarvslistan år 1996 och är en stark och mäktig symbol för freden under det halva århundrade som följt efter användningen av den mest destruktiva kraft som någonsin skapats av människan.

” **Domens stora betydelse ligger i vad den representerar: dess stumma ruiner symboliserar å ena sidan det slutgiltiga exemplet på mänsklig förstörelse men å den andra förmedlar den ett hoppets budskap för en evig fortsättning på den världsfred som följde på atombombexplosionen i augusti 1945. När den första bomben exploderade över Hiroshima den 6 augusti 1945 så orsakade den 140 000 människors död, och denna byggnad var den enda som var kvar nära bombens epicentrum, även om det var i skelettform. Den bevarades när stadens återuppbyggnad sattes igång och blev känd som Genbaku Dome (Atomic Bomb Dome). År 1966 så antog Hiroshima stadsfullmäktige en resolution om att Domen skulle bevaras för alltid. The Peace Memorial Park, i vilken Domen är den viktigaste byggnaden, skapades mellan 1950 och 1964. Sedan 952 hålls i parken the Hiroshima Peace Memorial Ceremony varje år den 6 augusti.** ”

International Council on Monuments and Sites (ICOMOS)

Det krig som följde på Jugoslaviens sammanbrott gav Dubrovniks gamla stad en roll som symbol för frihet och fred. Den vackra gamla staden på Dalmatiens kust, känd som Adriatiska havets

Övningar: Se del II sid 148

pärla, har haft ordet Libertas (frihet) i sin flagga i många århundraden. Staden var en viktig sjömak i Medelhavet under 1400-talet, med stor flotta och med ett nätverk av konsulat och handelsstationer i hela Europa. Trots att den skadades allvarligt av en jordbävning år 1667 har Dubrovnik lyckats bevara sina vackra kyrkor (gotiska, barock och renässans) liksom kloster, palats och fontäner samt en imponerande stenmur som går runt nästan hela den gamla staden. Denna mur, som har skyddat staden från angrepp från havet i århundraden kunde inte skydda staden från modern granatbeskjutning. År 1991 skrevs staden in på Unescos lista över världsarv i fara. Dubrovnik är nu renoverat, med Unescos hjälp, och har blivit en symbol för internationell solidaritet och för frihet och fred.

Frihet är ett grundläggande värde och huvudbudskapet i flera världsarv som t.ex. Frihetsgudinnan och ”Independence Hall” i USA. Frihetsgudinnan i New Yorks hamn skrevs in på listan år 1984. Hon har välkomnat miljoner immigranter till landet sedan invigningen 1886. Monumentet är 46 meter högt och skapades i Paris av den franske skulptören Frédéric-Auguste Bartholdi. Gustave Eiffel hjälpte till att skapa metallkonstruktionen (Eiffel är mest känd som skaparen av Eiffeltornet i Paris). Statyn är en symbol för frihet och representerar ett av de största tekniska framstegen under 1900-talet. Det faktum att statyn betalades med internationellt insamlade medel och skapades i Europa av en fransk konstnär symboliserar fredlig samexistens.

”Independence Hall” ligger nära Philadelphia i Pennsylvania och är den plats där USA:s självständighetsdeklaration och konstitution undertecknades 1776 respektive 1787. De universella demokratiska principer som slås fast i dessa dokument är av stor vikt för USA och har inspirerat lagstiftare i många länder. Byggnaden skrevs in på Världsarvslistan 1979.

Att skydda världsarv i krig

I alla krig skadas både kultur- och naturvärden. Viktiga kulturobjekt blir ibland mål för medveten skadegörelse för att den som attackerar vill skada viktiga symboler för ett folks identitet. Naturobjekt (särskilt flora och fauna) kan också hotas på många sätt – genom bomber, militär trafik genom skyddade naturområden, eld, tjuvjakt, förflyttning av civilbefolkning etc. Kultur- och naturarv som är viktiga som källor för turisminkomster blir också i allt större utsträckning mål för förstörelse i krig.

I allt det lidande som krig förorsakar kan skyddet av kultur- och naturobjekt i en snabb analys te sig som en världsfrånvärd lyx. Men erfarenheten visar att bevarande av kultur- och av naturarven har stor betydelse. När det gäller kulturarvet särskilt när t.ex. nationalbibliotek, kyrkor, museer, universitet och antika broar förstörs.

Ett av de mest minnesvärda exemplen är återuppbyggnaden av i Warszawas historiska centrum vilket skrevs in på världsarvslistan år 1980. I augusti 1944, under andra världskriget, förstördes mer än 85 procent av stadens centrum av den nazistiska ockupationsmakten. Efter kriget initierades en femårig återuppbyggnadskampanj som ledde till dagens precisa reproduktion av kyrkor, palats och marknadsplats. Detta är ett storartat exempel på en total återuppbyggnad av en historisk bebyggelse från 1400- till 1900-talet och ett uttryck för stolthet och identitet.

Haagkonventionen skyddar kulturarv

Efter den stora förstörelsen av kulturarvet under andra världskriget antog världssamfundet år 1954, i Haag i Nederländerna, ”Konventionen för skydd av kulturarv i händelse av krig”. Haagkonventionen innehåller anvisningar för att skydda flyttbar och fast/icke-flyttbar egendom av stor betydelse, oavsett var egendomen kommer ifrån eller vem som äger den och gör ansvaret för sådan egendom absolut.

Inledning till Haagkonventionen från 1954

” De höga fördragslutande parterna, som erkänner att kulturegendom under senare tidars väpnade konflikter har lidit allvarlig skada och att kulturegendom på grund av krigföringsteknikens utveckling befinner sig i en alltmer ökande fara för ödeläggelse; som är övertygade om att skada på ett folks kulturegendom, oavsett vilket land den tillhör, är liktydigt med skada på hela mänsklighetens kulturarv, ty varje folkslag bidrar till världens kultur; som anser att bevarandet av kulturarvet är av stor betydelse för hela jordens befolkning och att det är viktigt, att detta arv blir föremål för internationellt skydd;

som leds av de principer för skydd av kulturvärden under väpnad konflikt som proklamerades i Haagkonventionerna från 1899 och 1907 samt Washingtonpakten den 15 april 1935;

som är av den uppfattningen att sådant skydd inte kan vara effektivt om inte både nationella och internationella åtgärder vidtas i fredstid för att organisera skyddet;

som har bestämt sig för att vidta alla tänkbara åtgärder för att skydda kulturvärden;

har kommit överens om följande bestämmelser...

Genom att underteckna Haagkonventionen lovar ett land att vidta alla nödvändiga skyddsåtgärder för att skydda sådan egendom på sitt territorium.

I korthet betyder det att man ska:

- minska konsekvenserna för kulturarvet i krig och vidta skyddsåtgärder för detta, inte bara i krigstid men också i fredstid
- skapa mekanismer för skydd; att skylta vissa betydelsefulla byggnader och monument med det särskilda skyddselement som markerar att dessa är skyddsvärda platser,
- att skapa särskilda enheter inom militären för att ansvara för skydd av kulturarvet.

Haagkonventionen har använts i mellanösternkonflikten år 1967 och i Bosnien och Herzegovina, Kambodja, Kroatien (särskilt för gamla stan i Dubrovnik) och i Irak.

Ett nytt protokoll

Ett nytt så kallat andra protokoll ("the Second Protocol to the 1954 Hague Convention on the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict") har utarbetats för att stärka konventionen. Den ursprungliga konventionen hade ingen övervakningsmekanism inskriven (monitoring body) och saknade sanktionsmöjligheter vid brott mot konventionen.

I det nya protokollet införs begreppet "individuellt ansvar" för brott mot "kulturellt betydande civila objekt". Sådana handlingar

har nu definierats som brott som kan leda till utlämning. Stöld, plundring och vandalism är också brott under personligt ansvar för dem som beordrar eller utför dem. Nu kan personer som deltar i meningslös förstörelse eller vanvård av mänsklighetens gemensamma kulturarv ställas inför rätta för detta. Det nya protokollet innehåller vidare regler om att inrätta en permanent tolvmannakommitté som övervakar genomförandet av lagstiftning inom detta området.

Att skydda naturarv i krig

Förstörelse av några av jordens viktigaste ekosystem i sentida krig har visat hur svårt det är att skydda naturarvet. Då blir militärtrafik, medveten nedhuggning av skog, eld och trycket mot naturresurserna, som är resultat av att människor flyr sin hembygd ett verkligt hot. Exempel är Kahuzi-Biega världsarvsområde i Demokratiska republiken Congo. Efter kriget i Rwanda upprättades där ett flyktingläger för 50 000 personer på gränsen till den park där de mycket sällsynta bergsgorillorna lever. Tack varje ingripanden från Unesco och FNS flyktingkommissarie, de nationella myndigheterna och den tyska biståndsorganisationen GTZ och med finansiell hjälp från Världsarvsfonden flyttades flyktinglägret. De stora buddhastatyer i Bamiyan som förstördes av talibanregimen i Afghanistan år 2001 är ett exempel på det internationella samfundets misslyckande.

Världsarv och mänskliga rättigheter

Mänsklighetens kamp för att få mänskliga rättigheter erkända och respekterade har ofta börjat som stöd för fred, frihet och utveckling. Kampen har också från början varit förbunden med demokratis principer och med folkligt deltagande i maktutövning. Många världsarv reflekterar dessa ideal, även om de uttrycker detta på olika sätt. Det är inte alltid lätt att finna sambandet:

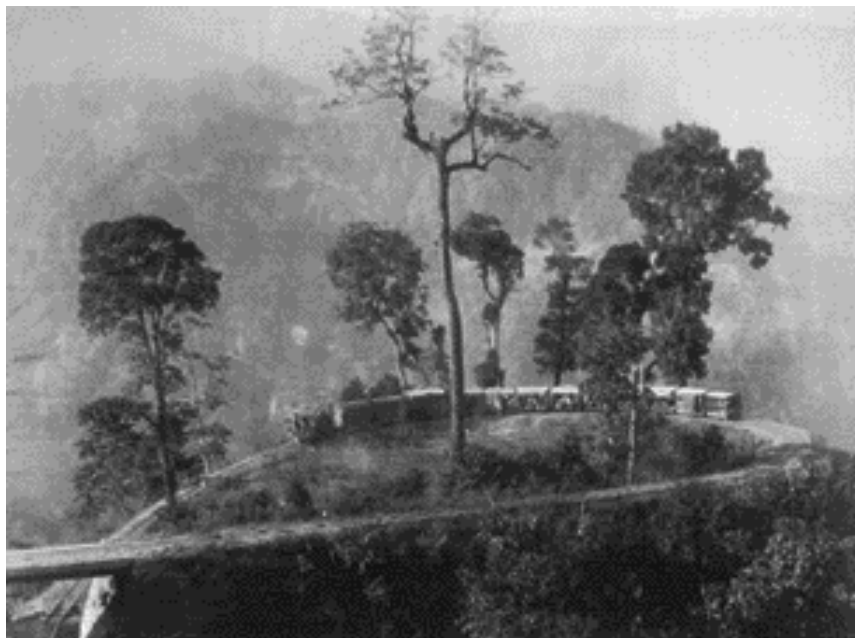
Gorée

Ön Gorée utanför Senegals kust, mitt emot huvudstaden Dakar, var mellan 1600- och 1800-talen det största slavhandelscentret på den afrikanska kusten. Den drevs först av portugiserna, sedan av holländare, följda av britterna och sedan fransmännen. Arkitekturen karaktäriseras av kontrasten mellan de dystra förvaringsutrymmena för slaverna och slavhandlarnas eleganta hus. Idag fungerar ön

som en påminnelse om mänsklighetens brott men också som en plats för försoning.

Auschwitz

En annan viktig påminnelse om oerhörda brott mot mänskliga rättigheter och det obeskrivliga lidandet som miljoner oskyldiga människor utsattes för som en konsekvens av detta är Auschwitz koncentrationsläger i Polen. Det fördes upp på världsarvslistan år 1979. Dess förstärkta murar, taggtråd, plattformar, baracker, galgar och – framför allt – gaskamrarna och krematorieugnarna vittnar om hur nazisterna under andra världskriget lät döda fler än 4 miljoner människor från 24 länder, däribland barn och åldringar. De flesta var judar. Detta världsarv representerar en period i mänsklighetens historia som måste kommas ihåg för att vi ska kunna undvika framtida ohyggligheter. Det visar också på fördomars förfärliga konsekvenser. Vid världsarvet kan man idag besöka Auschwitz National Museum med fångceller, gaskamrar och krematorieugnar. Museet är ett forskningsinstitut med unika arkiv. Det bidrar på ett avgörande sätt till den ständigt pågående kampen för världsfred och säkerhet inte minst eftersom Auschwitz varje år tar emot tusentals besökare från alla delar av världen.

Darjeeling Railway. Kurvan vid Agony Point på 1890-talet.

© THE SOCIETY OF THE FRIENDS OF DHR (U.K.)